



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ÅRSSKRIFT 2020



LOKALHISTORISK ARKIV
STUBBEKØBING

ÅRSSKRIFT 2020



**LOKALHISTORISK ARKIV
STUBBEKØBING**

Lokalhistorisk Arkivs Årsskrift 2020

Udgivet af

Lokalhistorisk Forening Stubbekøbing

Redaktion:
Foreningens bestyrelse

Opsætning & lay-out:
Arkivlederen

Tryk:
Toptryk Grafisk

ISSN 0109 - 2162

Indholdsfortegnelse

Tekst til forside og side 1.....	side 4
Lærkesang og klokkeklang, de kan godt forliges - Pastor Munkebo i Horbelev og Falkerslev.....	side 5
<i>Af Tove Jørgensen</i>	
Tre brødre fra Sdr.Kirkeby sogn på Falster.....	side 49
<i>Af Henning Ehlers Olsen</i>	
Førstelærer M.V. Sass-Nielsen, Moseby.....	side 65
<i>Fra M.V. Sass-Nielsens erindringer</i>	
Hvor bøgen spejler, skovens tilblivelse og udvikling...	side 73
<i>Af Stefan Outzen</i>	
Sket i Stubbekøbing de seneste år.....	side 78
Lokalhistorisk Forening, formandens beretning	side 85
Lokalhistorisk Arkivs beretning.....	side 90
Lokalhistorisk Forenings bestyrelse.....	side 93

Tekst til forsiden:

Den gamle præstegård i Horbelev, som bliver beskrevet i Tove Jørgensens artikel om pastor Munkebo, der var præst i Horbelev fra 1895 til 1921 og var den sidste præst, der boede i præstegården, der blev revet ned og erstattet af den nuværende i 1923.

Tekst til side 1:

Når man skal nævne en enkelt ting, som 2020 vil blive husket for må det blive Corona-covid 19.

Hold afstand - sprit af - og senere brug mundbind.

I løbet af marts og april var det butikkerne, der måtte ændre på deres indretning. Her er det Min Købmand i Horbelev, der gør opmærksom på de nye forholdsregler ved indgangen til butikken.

Lærkesang og klokkeklang, de kan godt forliges

Pastor Munkebo i Horbelev og Falkerslev

af Tove Jørgensen, cand.mag., Kolding

For 125 år siden – den 5. marts 1895 – fik Horbelev og Falkerslev en ny præst efter den lange række af Koch'er¹. Hans navn var Niels Chr. Nielsen Munkebo², og han nåede at holde 25-års jubilæum i sognene, før han i 1921 gik på pension og flyttede bort fra Falster. Munkebo har fortalt om sit præsteliv på Falster i en række sirligt håndskrevne erindringer, så det er først og fremmest Munkebos egne formuleringer (skrevet ca. 1923), der kommer til orde i denne artikel. Desuden er jeg kommet i besiddelse af en skøn gammel gæstebog fra Munkebos tid i præstegården. Den er prunkløs, men dufter endnu svagt af cigarrøgen fra stuerne og fortæller i både skrift og tegninger om mængder af besøg i den gæstfrie præstegård (ofte i mange dage) og om gæsternes taknemmelighed for opholdet. Så det er de to hovedkilder til denne artikel.

Munkebo var en ægte grundtvigsk præst, og han levede i en så fjern fortid, at han både oplevede Michael Ancher (som han spiste på pensionat med), H.C. Andersen, grevinde Danner, Chresten Kold, Grundtvig og mange andre personer, der har haft betydning for vores historie.

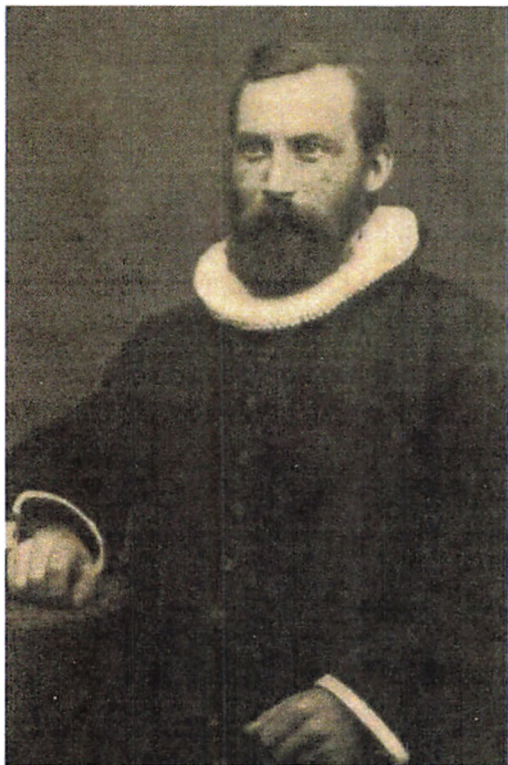
Men hvem var denne pastor Munkebo med det stærke blik? Han var født i Munkebo på Fyn, og hans far fortæller i sine erindringer, at drengen kunne skrive, før han var fire år, og at han havde talent for både at skrive, prente fine bogstaver og tegne. Egentlig troede han også selv, at han skulle blive kunstner. Forældrene var

Fra 1766-1894 var der flere generationer af præsteslægten Koch. Men iflg. Munkebo havde biskop Sthyr nu bestemt, at Horbelev ikke mere skulle være "arvelig" i den Koch'ske familie.

²Han blev født Niels Chr. Nielsen, men føjede i 1879 Munkebo til sit fødenavn.

Hans far var husmand, senere skrædder og buntmager Niels Hansen (1815-1893), og hans mor Kirsten Jensdatter (født 1810). Moderen var enke med to børn, da de i 1849 giftede sig. Sammen fik de først en pige og i 1852 Niels Christian.

grebet af den nordfynske vækkelse og tilsluttede sig grundtvigske præster. Chresten Kold, som kom i hjemmet, havde i Dalby tæt ved Munkebo oprettet en friskole og en højskole, så helt naturligt sendte de vakte forældre deres børn i friskole.



Billedtekst:

Niels Munkebo (1852-1935).

Student fra Odense i 1871.

Cand.theol. fra Københavns Universitet januar 1878.

Ordineret 1880.

Gift samme år med Magdalene Caroline Porep (1858-1921).

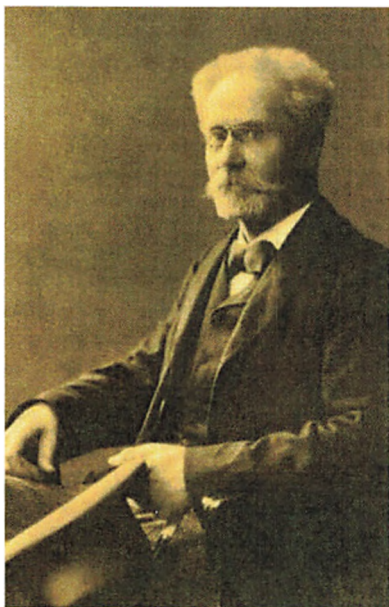
De var præstefolk i Horbelev og Falkerslev 1895-1921

En af Munkebos venner Even Marstrand, husker ham på denne måde: *Munkebo, som jeg har kendt godt og besøgt både i Lem og Horbelev, var en lille munter mand, hvis fynske mål og gemyt aldrig fornægtede sig...*

Det grundtvigske syn på menneskelighed og kristendom, der havde fulgt ham lige fra hans barndomshjem, vedblev at præge hans liv og gerning...

Tidligt kom Niels Christian hjemmefra for at dygtiggøre sig. I Kerteminde boede han på kost hos en familie, mens han gik i friskolen der. Senere kom han på latinskole i Odense, selv om den i de grundtvigske forældres øjne var "den sorte skole" og måske farlig? De rådførte sig med Chresten Kold, som mente, at det nok måtte være den vej, drengen skulle gå. Og sådan blev det. Han boede i Odense hos sin lærer Sick, der introducerede ham for grevinde Danner, som ved et besøg i Odense nådigt tog imod en af hans tegninger. Hun udvirkede derved, at han kom på kongelig understøttelse – også da han senere kom til København for at studere. Det var også til en middag i Sicks hjem i 1867, at han mødte H.C.

Andersen, som gjorde stort indtryk på ham. Han virkede i drengens erindring overjordisk og havde en lidt spinkel, hæs stemme, men blev dog mere jordisk, da han under måltidet tabte sit gebis! 1871 blev Niels Christian Nielsen, som han endnu hed på det tidspunkt, student og flyttede til København, hvor han fik mange gode venner, som han fastholdt forbindelsen med gennem hele livet. De mødtes i Vartov, hvor han nåede at opleve den gamle Grundtvig, som ”stod på prædikestolen og skuede ind i himlen”. Derefter blev det Grundtvigs efterfølger, C.J. Brandt, han sammen med vennerne lyttede til om søndagen. Han boede også nogle år på Regensen, men siger, at ”Regenslivet var ikke i Flor i de Tider. Hostrups Aand var vegen og afløstes af politiske Diskussioner”.



Billedtekst:

Johan Borup (1853-1946).

I hans hjem samledes den ungdomsgruppe,

Munkebo fortæller om:

Sofus Balslev, Uffe Birkedal, brødrene Alfred og Karl Povlsen, Valdemar Brücher, Frederik Nygind, Frits Rønning, Vilhelm Hansen og N.C.N. Munkebo.

På universitetet kom de teologistuderende ikke meget, men hos Johan Borup³ samledes de hver uge og diskuterede mest teologi, men også tidens brændende emner som Georg Brandes, fritænkeri, Højre / Venstre-politik og ”alt mellem Himmel og Jord”.

³ Johan Borup (1853-1946) Cand.Theol. 1877. Lærer i dansk og fremmed litteratur bl.a. på Døckers Kursus og Falkensstjernes Højskole. Efter mange års ihærdig indsats lykkedes det ham at oprette Borups Højskole i København.

Han fortæller om det:

I vor Ungdomskreds gik det ofte ret varmt til, men da vi alle var mer eller mindre begejstret for Friheden, ikke mindst aandelig Frihed med "Frihed for alt, hvad der stammer fra Aand, som ikke kan ændres, kun arges ved Baand", saa styrkedes kun Sammenholdet ved Samtale og den aabne, frimodige Tale om, hvad der laa os paa Hjerte. Kritiken glemte vi ikke at bruge, overfor os selv eller overfor hinanden, men aldrig bag hinandens Ryg, saa vi kunde fuldt ud stole paa hinanden og have Lov til at "være os selv". Da flere af os kom til at bo paa Regensen, førtes Samlivet fra "Borups Kvist" med derind, men vi vedblev at samles hos Johan Borup om Mandagen, drøftende alle Emner mellem Himmel og Jord, bl.a. engang om "Grundtvig og Skuespilkunsten", og rustede os i det hele, saa godt vi forstod det, til at kunne øve Gavn, naar Ungdomstiden skulde høre op og afløses af Handletiden. Venskabet er ikke kølnet med Aarene, og hvor forskellige Stillinger og Virkemaader, der har været, har Samværet endnu den Dag i Dag Præg af Venskab, Ungdom og Livsglæde, selv om der er kommet et enkelt Skaar, som mest er foraarsaget fra "Spinde-siden"....

Munkebo blev teologisk kandidat i januar 1878, aftjente derefter sin værnepligt og var en tid huslærer for Pastor Becks børn i Lem Præstegård. Han havde nemlig, fortæller han

Aaret forud ved et Skolemøde paa Askov truffet en ung, smuk Lærerinde fra Rydbjerggaard i Velling Sogn. Paa Rydbjerggaard og i Velling og Lem Præstegaarde traf jeg jævnligt den unge Lærerinde, der skønt Københavner, følte sig hjemme paa den gamle Herregaard hos "Gamle Bruhns" og deres Søn Ernst, hvis Børn hun underviste, ligesom blandt Egnens

Befolkning, og hun blev da senere min Hustru i et lykkeligt Ægteskab som en varmhjertet, alvorlig og dygtig Præstekone, og Moder til fire Sønner og to Døtre⁴.

Fynboen Munkebo begyndte som så mange andre nyuddannede præster på den tid sin karriere i Jylland, først i Snejbjerg og Tjöring ved Herning (juni 1880), hvor han fik en noget barsk start blandt de såkaldte ”dømmere”, som ikke gouterede hans grundtvigske ståsted. Så dør blev familien kun i tre år. Derefter fulgte en god tid i Salling (Lem og Vejby), hvor familien stortrivedes. Han efterfulgte her sin gode ven, præsten J.H. Monrad⁵ og virkede i 12 år i det han kalder ”Præsternes Paradis”. Så trak et nyt embede længere østpå, helt ovre på Falster! Det skyldes, fortæller han, at

Hensynet til vor ældste Søns Skolegang havde for en stor Del tilskyndet til at søge Forflyttelse, men det viste sig at blive bade for dyrt og for ubekvemt at sende ham til Nykøbing Latin-skole. Og da det ikke stod os aldeles klart, om han egnede sig til Studering, ikke just for Evnerne, som syntes at være gode, men om han virkelig havde Lyst dertil, saa tænkte vi paa at benytte den kommunale Mellem- og Realskole i Stubbekøbing, hvortil der kun var den halve Vej af den til Nykøbing. Ved et Besøg af min Ungdomsven Johan Borup, som havde været Censor i Fransk paa Chr. Wads⁶ Kostskole paa Bogø, fortalte han mig, at Forstanderen paa Bogø, hvem jeg kendte lidt

4 Ingeniør Arild Munkebo (1883-1945). Gift 1909 med Ellen Rosenvinge (1887-1923). Gift 1930 med nerve-læge Lilly Sandstrøm (1901-?).

Esther Munkebo (1884-1957). Gift 1910 med læge Johs. Rohde Fog (1882-1979).

Skibsinspektør Ove Munkebo (1887-?). Gift 1915 med Katharina Louise Munkebo (1890-?)

Volmer Munkebo (1889-1899).

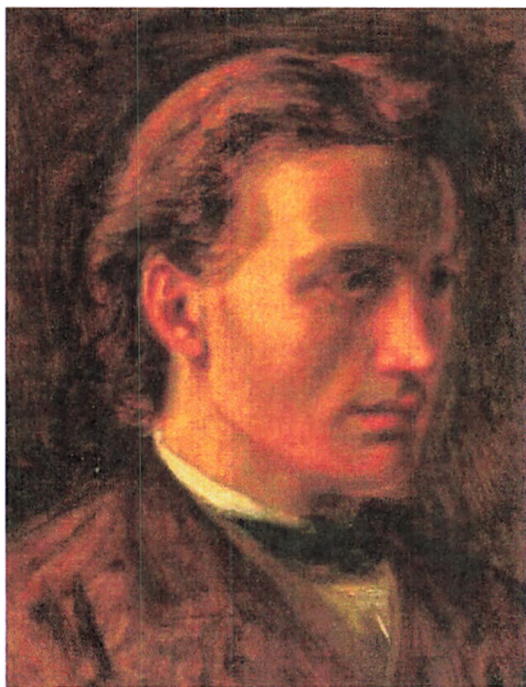
Gartnermedhjælper Otto Helmer Munkebo (1891-1923).

Kirsten Elisabeth Munkebo (kaldet Duja) (1894-1965). Gift 1915 med tandlæge Holger Wiehe Glahn (1885-1970)

5 Jørgen Herman Monrad (1848-1903). Fra 1890 præst ved Vartov efter sin svigerfar C.J. Brandt. Munkebo fortæller, at han i studietiden sammen med andre unge studerende kom hos Brandt, som gennemgik Grundtvigs ”Kristenhedens Syvstjerne” med dem. Derefter bænkedes man sig ved thebordet i Brandts Studereværelse, hvor ”de smukke Døtre” øvede stor Tiltrækning paa os unge, men kun en enkelt af os vandt en af dem for livet” Det var altså J.H. Monrad og ikke Munkebo!

6 Christian Wad (1852-1926). Cand.theol. & mag. skolebestyrer på Bogø.

fra Studentertiden, havde sendt Hilsen med ham til mig og vilde gerne meddele, at han, selv Præstesøn, gerne ønskede Præstesønner til sin Skole og optog dem for halv Betaling. Saaledes gik det til, at vor Søn kom paa Kostskolen paa Bogø og var der, til han efter to Aars Ophold fik Realeksamen og senere efter Confirmation og et Aars Forberedelse i Hjemmet ved et Par Maaneders Undervisning i Nykøbing i Latin og Fransk blev optaget paa Herlufsholm, hvorfra han to Aar efter blev Student. Ved den Lejlighed kom vi da i Forbindelse med Familien Wad, som vi ofte besøgte og af hvem vi modtog Besøg. Der opstod et virkeligt Venskab med disse forstaaende og dygtige Skolefolk, og tre af vore andre Børn blev betroet dem, og de to fik Eksamen derfra. Vor meget begavede tiaars Dreng⁷ døde i August Maaned, før han efter Sommerferien kunde blive optaget i Bogøskolen, hvad han selv, der hængte saa stærkt ved Hjemmet, imødesaa med lidt Ængstelse.



Billedtekst:

En ung J.H. Monrad malet af den kendte maler Constantin Hansen i 1869. Monrad er da 21 år.

⁷ Volmer Munkebo (1889-1899). Ligger begravet sammen med forældrene på Horbelev Kirkegård.

En lidt svær begyndelse

Munkebo kan ikke lade være med at sammenligne sallingboerne og falstringerne:

Det var jo imidlertid de aandelige Forhold og Betingelser for Præstens Gerning, der maatte være det vigtigste for os. I den Henseende vilde Salling og Sallingboerne savnes meget. Falstringerne er meget lidt tilgængelige, og det varede adskillige Aar, især for min Hustru, inden vi rigtig kunde komme til at føle os hjemme. Der var ikke megen Forstaaelse at finde hos Menighederne. Kirkegangen var upaaklagelig og bedredes Aar for Aar. En mindre Kreds blev regelmæssig og saas paa bestemt Plads Søndag efter Søndag. Da vi kom til Falster med Forestillinger fra Salling, men med Lyst til at tage fat, maatte vi meget savne den Varme, vi ved Kirkebesøgene havde været vant til at mærke. Her frøs vi og gik ofte fra Kirke med en Følelse af aandelig Kulde. Der var i Kirkerne ingen Kakkellovn, og da jeg den 11. April var bleven indsat og havde glædet mig til at have det lunt og hyggeligt, var det tværtimod meget koldt, saa noget af det første, jeg maatte virke for var at faa opført Kakkellovne, som vi havde faaet det baade i Lem og i Vejby Kirker. I den Sag mødte jeg stor Velvillie hos Befolkningen, alle Sogneraadets Medlemmer tog sig paa at indsamle Bidrag i alle de ni Byer i Horbelev, og inden Vinteren havde vi faaet opført gode, praktiske Kirkeovne i begge Kirker. I Falkerslev Sogn havde Godsejer Stampe⁸ paa Skjørringe givet et stort Bidrag, men samtidig ønsket at beholde den sædvanlige øverste Kirkestol for Skjørringegaard, og han blev ikke lidet krænknet, da Kirkeejerne (et Legat, repræsenteret af Kirkeværgen og 14 Gaardmænd i Virket By) ved Afstemning vedtog, med én Stemmes Overtal, at Godsejeren, der ikke havde juridisk Ret til at have særskilt Kirkestol, da han ikke var Kirkeejers, ikke fik egen Stol. Han udtalte, at han ikke mere vilde sætte sine Ben i Falkerslev Kirke, og det blev gennemført, saa

8 Adolf Georg Nikolaj Stampe. Ejer af Skjørringe Gods 1883-1903.

at da han døde i Cannes og blev ført til Hjemmet for at jordes paa Familiegravstedet ved Falkerslev Kirkes østre Gavl, fandt Jordfæstelsen Sted paa Skjørringegaard, hvor det store Følge samledes.

Efterhaanden blev der udmærket Salmesang ved Gudstjenerne, især efter at vi havde faaet "Tillægget" til Convents-salmebogen indført i 1896. – Vi kom jo som fremmede og ukendte, men der viste sig heller ikke nogen nysgerrig Interesse for at lære os at kende, og selve Indsættelsesdagen var ikke væsentlig forskellig fra de følgende Søndage. Dog var det adskilligt bedre end i et andet Falstersk Sogn, hvor der ved den nye Præsts Indsættelse kun var 9 Mennesker tilstede, nemlig Ringer, Kirkesanger og Organist, Præstens Familie og to "Publikummer".

Det gjaldt om at komme Sognets Folk lidt ind paa Livet, og det første Aar blev benyttet til Besøg i alle Hjemmene. En Cycle blev anskaffet, og paa den kunde ikke saa faa Hjem naas i kort Tid, skønt den Falsterske store venlige Gæstfrihed med Øl, Kaffe og "si'en Ma'" (Mad med dækket Bord) ofte kunde kræve at længere Ophold.

Et lyspunkt: nabopræsten

De eneste Mennesker, vi kendte paa Falster, før vi kom dertil, var Præstefamilien i Torkilstrup, Morten Bredsdorff⁹ og hans Hustru "Gamle Birkedal"s¹⁰ ældste Datter. I dem fandt vi trods nogen Aldersforskel trofaste Venner, og Venskabet voksede med Aarene. Pastor Bredsdorff havde vistnok gjort sit til gennem en privat Forbindelse at henlede den daværende Minister Bardenfleths Opmærksomhed paa mig ved Besættelsen af Horbelev, hvortil der kun var 13 Ansøgere, da Embedets Indtægter paa den Tid var saa betydelig forringede ved For-

9 Morten Thomsen Bredsdorff (1830-1910). Præst i Torkilstrup (1888-1908). Gift med Marie Christophora Birkedal Bredsdorff (1843-1920).

10 Vilhelm Birkedal (1809-1892). Præst i Ryslinge. Munkebo kom som latinskoleelev engang på julebesøg hos Birkedals i "Kirkely" og mindes hans "smukke, livlige døtre".

mandspension og Bygafgift til Stiftsmidlerne, at der maatte regnes med et Fradrag af 7000 Kr. i den aarlige Indkomst, og Hvedepriserne, der helst skulde bøde derpaa, var meget lave. Bygafgift og Bygindtægt kunde omtrent Balancere.

Med Bredsdorffs kom vi meget ofte sammen, baade i Torkilstrup og i Horbelev. Hos Bredsdorffs kom mange tilrejsende Gæster, især i Sommertiden, og vi har mange fornøjelige Minder fra Samværet i Torkilstrup om Sommeren i den minderige Have, hvor Ingemanns¹¹ Barneaand svævede omkring og fra de hyggelige Stuer hvor vi særlig i Julen samledes om Bredsdorffs Brug af Flygelets Toner og om Fru Bredsdorff, der var som et lyst Billede af hendes Barndomshjem i Ryslinge Præstegaard med Juleleg og Salmesang, med smittende Glæde og aabent Øje for alt Stort og Skønt hernelen, med de dybe Længsler velbekendt, kun fyldestgjort af Glans fra Evigheden.



Billedtekst:

Pastor Bredsdorff ved klaveret i Torkilstrup præstegård.

Tegning af I.U. Bredsdorff, 1899.

Gengivet fra Morten Bredsdorff: Thomas Bredsdorff En dansk højskolemand. 1953.

Ingemanns Minder blev meget omfredet, men man var noget i Tvivl om, hvor meget der var tilbage fra hans Tid. Stuehuset var som i 1800 med "Sandhullet" under Trappen, med Svanes Kvistværelse og Spøgeriet, med Grandmamas Værelse, med den morsomme og smukke Havestuedør, de smaa Ruder

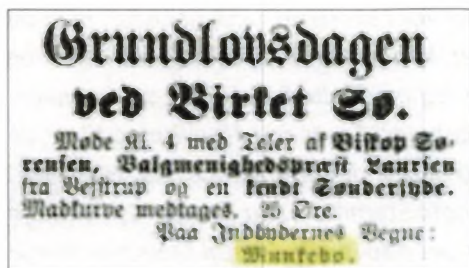
¹¹ B.S. Ingemann (1789-1862) blev født i Torkilstrup Præstegård.

*i Vinduerne og de okkerfarvede Vægge. Derimod var den "hærske" (=brogede) Lade, som Grundtvig synger om, re-
vet ned, og Piletræerne var ogsaa borte med Indkørselen til
Præstegaarden. Nu er der i Stedet for en smuk, buet Kastanie-
træ-Indkørsel, rimeligvis i et helt andet Hjørne. Den oprinde-
lige Kørsel ind i Præstegaarden var formentlig Gunsemagle-
vejen og Øst for Kirkegaarden.*

Møderne ved Virket Sø

*Bredsdorff og jeg talte ofte om, hvordan vi bedst kunde faa
Falstringerne i Tale og faa Samfundslivet fremmet. En af
Maaderne var at kalde Ungdommen til Præstegaarden, hol-
de Møder af folkelig-kristeligt Tilsnit, om Sommeren ved den
smukke Virket Sø, hvortil Ejeren den Gang villigt gav Tilla-
delse. Der havde vi den Glæde at kunne samle en stor Skare
Søndag Eftermiddag til saadanne Friluftsmøder. Da kunde
der være en meget hyggelig og festlig Stemning ved Sengen,
f. Eks. "Fred hviler over Land og By" tonede hen over den
blanke, skovkransede Sø, der laa yndefuldt "med Himlen i sin
Favn". En ung Præst i Nørre Ørslev, senere Professor, N.A.
Larsen havde begyndt godt med den Slags Møder ved Søen,
og med ham blev der et fornøjeligt Samarbejde i det Aars Tid,
inden han blev forflyttet som Seminarieforstander i Ranum.
Der havde aarligt været afholdt Møder ved Virket Sø paa
Grundlovsdagen, stiftet og præget af "Indre Mission". Som
Stedets Sognepræst blev jeg indbudt til at være Taler og efter-
kom Indbydelsen. Men det viste sig, at der ikke kunde ventes
nogen Glæde af Samarbejdet, og da en af Talerne ved Mødet i
sin Tale udtalte, at "der hidtil paa Grundlovsdagen var holdt
Fest for Satan, men nu skulde det blive anderledes", følte jeg,
at det var saa stærke urimelige Ord, saa at det i Grunden var
en Misbrug af Grundlovsdagen at afholde "gudeligt" Agita-
tionsmøde paa den med Angreb paa hele den folkelige Betyd-
ning, saa at jeg maatte gøre Skridt til at faa holdt folkelige*

Grundlovsmøder med Tale og Sang men uden Forlystelser og Gøgl, som ellers ofte ved Grundlovsfester. Det viste sig, at der ved Henvendelsen til Virket Bys Beboere og en Del gode kendte Folk paa Falster, at der var stærk Stemning for at faa holdt saadanne Folkemøder hvert Aar paa 5. Juni Dagen ved den smukke Virket Sø, og det første Møde, hvortil bl.a. Thomas Bredsdorff¹² blev indbudt som Taler, fik en meget stor Tilslutning, saa det lovede godt for Fortsættelser. Hvert Aar blev der da holdt Grundlovsmøde, hvortil gode alvorlige og dygtige Mænd blev indbudt som Talere, i Reglen to, et Par Gange Sønderjyder med kendt Navn.



Billedtekst:

Announce 3. juni 1904 i Lolland-Falsters Folketidende

Møderne blev meget venligt omtalt, refereret og støttet af de lokale Aviser. Men Indremissionsfolkene, som følte sig for-drevne paa den Dag, blev meget forbitrede og maatte da finde sig i at henlægge deres Møder til en Søndag i Juni Maaned uden dog at kunne samle saa stort et Antal Tilhørere. Selvfølgelig blev jeg ikke mere indbudt som Taler til Missionsmøderne, og en af deres Førere, som kom til Præstegaarden for at forsøge den gamle Skik genindført, maatte forlade mig i stor Vrede efter at have udladt sig. "Missionen" havde kun ringe Fremgang paa Falster trods Ihærdigheden. Det var den samme Skare, der mødte frem alle Steder, hvor de holdt deres Møder. I det hele forekommer det mig, at den Praksis, som "Indre Mission" benytter, egner sig kun daarligt til den Falsterske Folkekarakter. Er der noget Sted, hvor det passer, at "her alt er lavt og sent det gaar, som Hjertet sidder, Hjertet slaar",

¹² Thomas Bredsdorff (1868-1922). Søn af Bredsdorffs i Torkilstrup. Grundlagde i 1907 Roskilde Højskole

saa er det paa Falster. Ikke blot, at alt er lavt, men især at det gaar sent og langsomt, og der skal Taalmodighed til at vente paa Frugter og Modningen. Helst maa der lægges en Grund og pløjes lidt sindigt i Hjerternes Muldjord, for at de aandelige Indtryk kan styrkes og bevares og ikke mindst forplantes i Hjemmene. De Unge, som var stærkt og hurtigt paavirkede af "Lægprædikanterne", kunne let falde hen i Tungsind eller i Sværmeri. Den stadige Selvbetragtning og Syndserkendelse med religiøs Angst har drevet et Par af dem, jeg kendte, til Sindssygdом, en enkelt til Selvmord. Det er ikke min Mening at ville lægge Skyld paa "Indremissionærerne", men jeg mener, at de, som var lidt disponeret for sindssyg Selvbeskuelse, vilde have haft bedre af at komme under anden Paavirkning.

Grundlovsmøderne ved Virket Sø maatte imidlertid efter nogle faa Aars Forløb opgives, da der ved Ejerskifte i den Bondegaard, hvor Mødepladsen var, af den ny Ejer blev forlangt en saa stor Lejeafgift eller Ret til at holde Beværtning, at det blev nødvendigt at flytte til en anden Plads ved Søen, men der var ikke saa kønt eller saa bekvemt et Sted, og "Udvalget", som vi havde til at ordne Møderne, besluttede da at forlægge Grundlovsmøderne til Oustrup Præsteskov efter Tilskyndelse af Provst Meulengracht¹³, og hans Skov i Nærheden af Eskilstrup Station blev da fremtidig og til Dato det aarlige Grundlovsmøde afholdt uden dog at kunne faa saa stor Tilslutning som ved den meget smukke Virket Sø, skønt ellers de gode Traditioner holdtes.

Jeg har den Mening, at disse Møder har haft og fremdeles har nogen Betydning med hensyn til at aabne Ører og Sind for

13 Oscar Meulengracht (1848-1928). Præst i Ønslev-Eskilstrup 1895-1920. Provst 1903. Præsten Jørgen Falk Rønne fortæller om "Præsteparret Meulengracht i Ønslev dejlige gamle Præstegaard, hvor der var saa rigeligt baade af Hus- og Hjerterum, hvor der var saa godt at være hos de prægtige Mennesker. Ogsaa Det Hjem havde sin Morsomhed: en suveræn Foragt for Tid og Klokkelægt. Jeg har været bedt til Middags-selskab Kl.3. Vi kom til bords Kl. 6½. Da var Provstens Sult paa et saadant Højdepunkt, at han smækkede Døren til Køkkenet paa vid Gab og raabte med Stentorstemme: "Hedvig! Hedvig! Vi æder hinanden!" Ganske vist var gæsterne efterhaanden blevet noget pirrelige, men det var dog Provsten selv, som gav "Lovens Rolle"."

det gode Ords Magt, og at de ogsaa har kunnet vise adskillige Vej til Kirkerne, hvor det bedste Ord forkyndes.

Biskoppen: Horbelev ikke nogen stationsby

Livet i Horbelev og Falkerslev gik ellers sin rolige Gang. Efterhaanden blev der en fast Kreds, som ret regelmæssigt samledes til Gudstjenesterne, og Salmesangen i Kirkerne kunde være opbyggelig og fuldttonende. Allerede det første Aar fik vi indført "Tillægget til Conventssalmebogen". Fra Befolkningens Side gik det ligesaa let som med at faa Varme i Kirkerne ved Indsættelse af Kakkellovne. Der var i Skolerne henlagt Lister, hvor de af Menighederne, som ikke ønskede Tillægget, kunde sætte deres Nej, men efter den fastsatte Tidsfrist var der ingen Nejstemmer, hvilket jeg meddelte Biskoppen, som imidlertid forlangte, at to Trediedele Jastemmer maatte tilvejebringes. Trods min Henviisning til, at det var tilladt andre Steder at bruge Tillæg, fastholdt Biskoppen sit Forlangende, da "Horbelev ikke var en Stationsby", jeg maatte da skaffe de forlangte Stemmer. Saa maatte Cyclen tages i Brug, Lærerne hjalp til, og i ganske faa Dage var det nødvendige Antal Stemmer tilvejebragt, idet Ingen, som vi henvendte os til, vægrede sig ved at underskrive paa Ønsket om Salmebogstillæggene.

Orgler i begge kirker

En Teglværksejer, indvandret fra Brandenburg, en religiøs Mand, velhavende og fortrinlig Landmand, uhyre tarvelig og nøjsom, skænkede Horbelev Kirke et Orgel, som ingen af Sognets Lærere kunde spille, saa der maatte lønnes en Vikar, indtil en ny Lærer blev kaldet. Og det viste sig, at han var stærkt interesseret i Orgelspil. Maaske det ny Orgel, som blev anbragt udmærket i Kirken efter Tegning, i Lighed med Mari-bo Kirkes og blev leveret af Orgelbyggeren i Frue Kirke i København, bidrog noget til Kirkebesøg og Kirkesang, skønt det egentlig er min private Mening, at en Menighedssang ogsaa

uden Orgelledsagelse maatte komme med Nødvendighed sammen med et vaagnende Menighedsliv. Derfor havde jeg heller ikke villet efterkomme nævnte Teglværksejers Opfordring til at sætte mig i Spidsen for en Indsamling til Orgel, men henviste ham til selv at give Kirken et, og han tog saaledes min Hensigt til ham ad notam.

Nogle Aar senere besluttede Menighedsraadet i Falkerslev, at der skulde indsamles til Orgel, og vi fik fordelt Menighedsmedlemmerne mellem os, saaledes at jeg skulde nøjes med de to Herregaarde, og da jeg kom til Godsejer Dinesen¹⁴ paa Skjærringe Gods og forebragte Sagen for ham, betroede han mig, at han og hans Hustru havde talt om at forære Kirken et Orgel ved deres Sølvbryllup. Saaledes fik vi det meget smukke og kostbare Orgel i Falkerslev Kirke, uden at dog kan siges, at Kirkegangen eller Salmesangen derved fremmedes synderligt, undtagen ved Aftengudstjenester med Lys. En velhavende Aftægtsenke gav Lysekrone, og Kirken selv bekostede dertil det fornødne Supplement.

Familien Ilsted

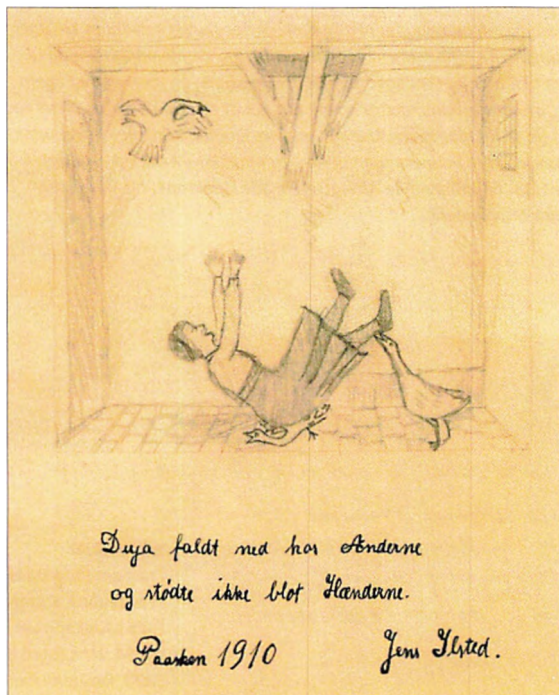


Billedtekst:

Fra gæstebog fra Horbelev Præstegård. Kamma Ilsted og Duja Munkebo var begge født i 1894. Jens Ilsted blev født 1896. Desuden var der Eva Ilsted, født 1893, og Ellen Ilsted, født 1895. Gæstebogen bevidner, at familien var hyppige gæster hver sommer fra 1903 og fremefter til gæstebogens slutning i 1915.

¹⁴ Axel Dinesen ejede Skjørringe Gods 1904-1932.

Det daglige Liv i Præstegaarden blev ofte oplivet ved Besøg af Kunstmaler P. Ilsted¹⁵, som havde købt en nedlagt Skole og boede nogle Maaneder af Aaret med sin Familie. De fire Børn var jævnaldrende med vore yngste Børn og havde mange meget fornøjelige Sammenkomster i Præstegaarden. Vor yngste Datter blev "Veninde" med en af Ilsteds Døtre, og de har været trofaste Venner fremdeles.



Billedtekst:

Gæstebogen rummer mange minder om livligt ferieliv. Her er det Duja, som egentlig var døbt Kirsten Elisabeth Munkebo, men altid kaldtes Duja, foreviget i en uheldig situation af Jens Ilsted.

I Nabopræstegaarden i Moseby med den store Børneflokk var et Par af de mindste ogsaa jævnaldrende med vore ældre Børn, og de kom ofte sammen, til Sommerleg i den store Have og til Skøjteløbning paa Parken ved Vintertide, undertiden med tændte Lys staaende omkring Parken.

¹⁵ Peter Vilhelm Ilsted (1861-1933) gift i 1892 med Ingeborg Ilsted (1869-?). Maler. Søn af købmand Jens Peter Ilsted (1832-1902), Stubbekøbing. Hans Søster Ida blev 1890 gift med maleren Vilhelm Hammershøi, som påvirkede ham kunstnerisk, bl.a. via interiørmaleri.

Præstekonvent

Efterhaanden kom der ved Præsteskifte flere yngre Præster til Stiftet, hvorved den aandelige Fysiognomi forandredes meget. Paa den kendte Provst Thorvald Elmquists¹⁶ Initiativ stiftedes i Maribo "det Grundtvigske Convent" 1899 med fjorten Medlemmer, hvoraf de 6 fra Falster, de 8 fra Lolland. Conventet var første Gang samlet paa "Gæstgivergaarden" i Maribo 4. Oktober 1899. De tilstedeværende var Sognepræst Th. Elmquist fra Nakskov med Hustru, Sognepræst Wagner fra Saxkøbing med Hustru, Provst Schjøtt fra Alslev med Hustru, Sognepræst Bredsdorff fra Torkilstrup, Sognepræst Meulengracht fra Ønslev med Hustru, Sognepræst Munkebo fra Horbelev, Sognepræst Keiser Nielsen fra Taagerup med Hustru og Sognepræst Johannes Volquartz fra Søllested med Hustru. Til Formand valgtes Elmquist. Senere kom flere til, deriblandt ogsaa Biskop Sofus Sørensen¹⁷, da han kom til Lolland-Falster. Den første Forhandling var "Kirkeligt Samfund af 1898". Stemningen overfor K.S. 98 var delt. Der fremkom flere Indvendinger overfor Organisationen og Arbejdsmaaden, som syntes fremkaldt ved Indre Missions Forbillede, og der var Utilfredshed med den patenterede Lægmandsprædiken. Pastor Brückers¹⁸ stærke Kritik i "Højskolebladet" blev der taget nogen Afstand fra, men enkelte var dog tilbøjelige til at give Brücker Medhold. Man var ret enig i Opfattelsen af Forskellen mellem København og Landsognene, og at et Arbejde for Hovedstadens Vedkommende burde støttes, men udføres uden at efterligne eller konkurrere med Indre Mission. I Referatet af dette Møde, som blev oplæst og godkendt, sluttedes med følgende: Man gik til Aftensmaden, Herrer med Damer. Der spistes Skildpadde, som dog var forloren, og koldt Bord

¹⁶ Thorvald Elmquist (1847-1920). Cand.theol. 1872. Præst i Nakskov og Branderslev 1898-1906. Provst 1904-906.

¹⁷ Sophus Sørensen (1856-1936). Cand.theol. 1879. Sognepræst i Jelling 1883-1894. Seminarieførstander i Jelling 1894-1903. Biskop over Lolland-Falster Stift 1903-1907. Biskop over Århus Stift 1907-1916. Sognepræst i Nørup 1916-1925.

¹⁸ Georg Valdemar Brücker (1852-1929). Cand.theol. 1880. Præst i Ågård Frimenighed fra 1887.

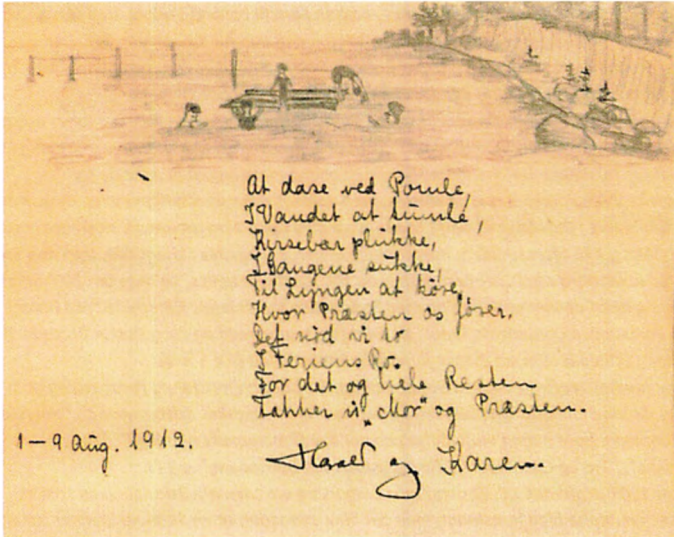
med Carlsbergpilsner og The. Dette fortælles, da man om 200 Aar vil have stor Glæde af denne nøjagtige og med Sandheden stemmende Beretning. Ved Bordet udbragte Formanden Conventets Skaal i Øl. Derefter musicerede og sang Pastor Bredsdorff for os og endelig skiltes vi efter en meget fornøjelig Eftermiddag (fra 3 ¼-8).

Møderne holdtes regelmæssigt to Gange aarligt, Foraar og Efteraar og fandt stadig god Tilslutning. Mange Emner drøftedes. "Hvad betinger et Menneskes Kristennavn?", "Hvorvidt bør Bibelkritikken have nogen Indflydelse paa vor Konfirmandundervisning?", "Om Forkyndelsen", "Tro og Gerninger", "Tilspørgselen ved Barnedaab", o.s.Fr.

I Oktober 1901 drøftedes J.C. Christensens Lovforslag om Menighedsraad, og en samlet Conventshenvendelse blev foreslaaet, men det blev undgaaet, at en Samling Præster udtalte sig for eller imod, da Ministeren ligefrem erklærede, "at han ikke har spurgt og ikke vil spørge Præsterne."

Liv i præstegården

I Hjemmet var der efterhaanden bleven livligt, naar Ungdommen kom i Ferierne sammen med Husets Børn. Den ældste Søn blev Student fra Herlufsholm og fik der Venner, som tog med ham hjem, saa der ofte baade i Paaske- og Pinseferie blev mange Gæster. Om Sommeren søgte de det i Sognet liggende kendte Udflugtssted Pomlenakke med de smukke Skrænter ned til det klare Vand i Østersøen og Grønsund. Deri tog de daglig forfriskende Bade og tilbragte mange Formiddage, saa de kom til Kl. 12-Middagen med glubende Appetit.

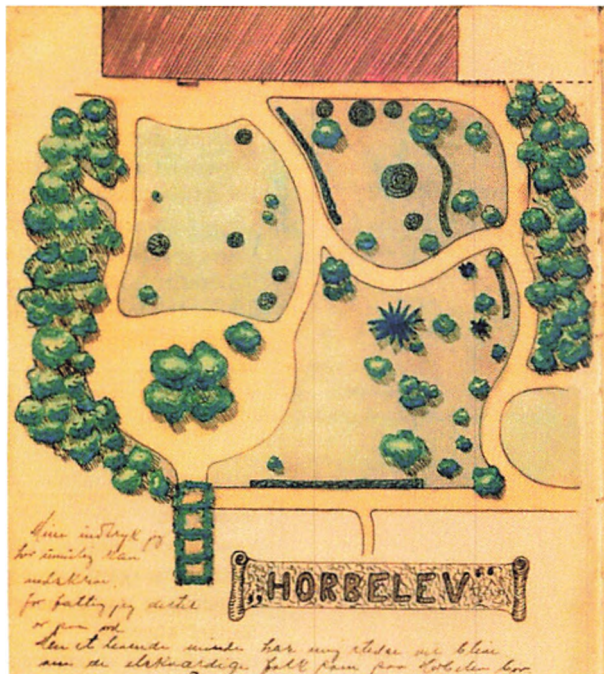


Billedtekst:
 Gæstebogen bevidner, at der var mange glade gæster i Horbelev Præstegård. Her er det lægen Harald Abrahamsen og hans kone Karen, der takker for de ni gode augustdage.



Billedtekst:
 Chr. J. Hansen besøgte Horbelev flere gange og udviklede sit tegnetalent i årenes løb.

Ofte morede de sig ogsaa ved Havearbejde i den store Have, som krævede megen Pasning, og de plukkede Hindbær, Ribs og Solbær til Syltning og til Middagsdessert, ligesom de ogsaa forsynede sig selv rigeligt af de mange rigtbærende Stikkelsbærbuske.



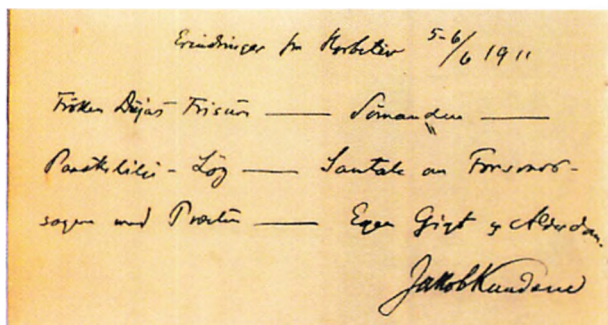
Billedtekst:

Ole Haugland har i gæstebogen leveret en fin skitse over haven 12. august 1913.

Ofte havde vi Besøg af Foredragsholdere. Et Forsamlingshus var bleven opført et Par Aar efter at vi var kommen til Falster, og dertil gjorde man sig Umage med at skaffe gode Talere. Men især var det de store Møder ved Virket Sø, som krævede gode og kendte Navne. Disse Talere overnattede da i Præstegaarden. Her kan nævnes Thomas Bredsdorff¹⁹, i hvis Hjem og Højskole vi hvert Aar mødte som Stamgæster til Efteraarsmødet i tre Dage. Han og hans Hustru blev vore gode Venner, og vi følte os som hjemme, naar vi kom til Roskilde Højskole, baade naar jeg var indbudt som Taler, hvad der skete adskillige Gange, og naar vi var Tilhørere. Senere blev det Skik, at jeg prædikede i Himmelev Kirke om Søndagen, den sidste Mødedag i Efteraarsmøderne, og der kom da mange Tilhørere fra Højskolen, hvor flere af de gamle Elever var Gæster alle Mødets Dage, idet ogsaa Elevforeningen holdt deres Møde

¹⁹ Se note 12.

som en Art Indledning til det tre Dages Efteraarsmøde.
 Der var Lejlighed til at høre mange ypperlige Taler, f.Eks. af
 Professor Vilhelm Andersen og Professor Edvard Lehmann og
 til at høre udmærket Musik, Bellmann-Sangere eller Oplæs-
 ning af dygtige Skuespillere, Malberg, Adam Poulsen, m.Fl.
 ved Aftenmøderne, især Søndag Aften, da der var stuvende
 fuldt i den store, smukt pyntede Foredragssal.



Billedtekst:
 Præsten og forfatteren
 Jacob Knudsen (1858-1917)
 var ven med Munkebo og
 var taler ved Flere grund-
 lovmødr. Han overnattede
 altid, og her er lidt stikord
 fra samtaler under besøget
 i præstegården.



Billedtekst:
 Vennen Holger Begtrup
 (1859-1937) portrætterer i
 gæstebogen gamle Grundt-
 vig og "hans fremragende
 discipel" Munkebo.
 Holger Begtrup grund-
 lagde 1895 Frederiksborg
 Højskole.

Blandt vore kære Gæster maa nævnes Præsten Falk Rønne²⁰, der blev meget søgt og kendt som Taler ved folkelige og kristelige Møder og paa en vis Maade fik sin Indvielse dertil ved et af over 4000 Mennesker besøgt Møde ved Virket Sø. I "Gæstebogen" plejede han – Digter som han er – at skrive kønne Hilsener med begejstrede Udtryk om den hyggelige gamle Præstegaard i Horbelev.

20 Jørgen Falk Rønne (1865-1939). Præst i Vålse 1900. Præst i Højerup og St.Heddinge 1905. I erindringsbogen "I sol og Blæst" skriver han om besøg i Horbelev Præstegård: "Hvem har f.ex. været i Horbelev gamle Præstegaard og gæstet Pastor Munkebo og hans elskelige Hustru, gaet gennem disse skønne Stuer eller vandret i den dejligste Præstegaardshave uden at have Minder om Skønhed og Hjertevarme, der aldrig glemmes." (s.124)

Et enkelt lille "Kvad" er for godt til at gaa i Glemmebogen og bliver derfor optegnet her:

*Du dejlige gamle Præstegaard,
skærmet af lyse, brede Linde,
hvor gæstfri Dørene aabne staar,
hvor gammeldags Hygge imod en slaar
og gør det saa godt derinde.*

*Du dejlige gamle Præstegaard,
som Nittenhundred og syv end huser
det bedste af svundne Hundrede Aar,
ejer det frisk som den unge Vaar:
selve de legende Muser.*

*Du dejlige gamle Præstegaard!
Skøn dog paa dem, som i dig bygge,
skærm dem og giv dem gode Aar,
giv i din Hygge dem blide Kaar,
Velsignelse, Glæde og Lykke!*

Menighedsråd

En af de vigtigste Oplevelser under Præstelivet paa Falster var Oprettelsen af Menighedsraad²¹. Det var 1903, at de første Menighedsraad blev valgt, og første Gang var det vel nærmest Præsterne, der fik bestemt, hvem der skulde vælges til Medlemmer af Raadet. Tilslutning fra Befolkningen var til at begynde med meget ringe, saa at kun et saare beskedent Antal ønskede sig optaget paa Vælgerlisterne. Hvad der gjorde Folk betænkelige, var Kravet om Bekendelse af Tilslutning til den evangelisk-lutherske Folkekirke og Løftet, der skulde underskrives af de valgte Menighedsraadsmedlemmer. I Keiser Nielsens Ministertid kom loven til at hvile nogle Aar, men

²¹ Menighedsråd blev indført 1903, hvor I.C. Christensen var kltusminister. Et menighedsråd består af sognets præst(er) og mindst 5, højst 15 læge medlemmer.

kom senere (1911) frem i revideret Skikkelse med Udeladelse af de strenge kirkelige Krav. I et enkelt Sogn – det senere i Arboe-Rasmussen-Sagen kendte Vaalse – maatte der arbejdes med tre Medlemmer i Menighedsraadet i Stedet for de af Loven bestemte fire, fordi det ikke var muligt at finde et fjerde Medlem, som var villigt til at træde ind og afgive det forlangte Løfte. Et Sted – i Nyord – havde der ikke været noget Menighedsraad, fordi ingen af Sognets Beboere meldte sig til Valglisten. Dette skyldtes maaske nok, at Præsten, da han bekendtgjorde Loven om Menighedsraad, henstillede til Sogneboerne at tage under Overvejelse, hvorvidt den overfor Kirke og Kirkeliv ligegyldige Befolkning kunde finde det sandfærdigt at stille sig frem som kirkelige Bekendere. Da der derefter ingen indenfor den lovmæssige Frist meldte sig som Vælger, maatte Sagen indberettes, men der var jo intet at udrette, naar der ikke var Vælgere, og det blev bebrejdet Præsten, at han ikke havde arbejdet for Lovens Gennemførelse i Praksis. Præsten blev senere forflyttet til et andet, ganske vist bedre lønnet Embede, men i en Befolkning, som han egentlig ikke følte sig saa godt hjemme iblandt som paa Nyord, hvor han var meget afholdt, og der opstod da Konflikter mellem Befolkning og Præsten, som gjorde Forsøg paa at øve Kirketugt ved Altergangen.

Kirketugt, kirkegangskoner

Med Hensyn til Kirketugten paa Falster kan det nævnes, at min Formand i Embedet, Provst Elers Koch²², som var vokset op i Horbelev og fra Barndommen godt kendt med Sognets Beboere, mente, at det var nødvendigt for at fremme Moralen at nægte "Barselskvinders Indleden", hvis Barnet var født før Ægteskabet eller saa kort Tid efter, at det maatte anses for Uægtefødt. Det var vist kun i nogle faa Tilfælde, det indtraf, før en anset og myndig Bondekone, hvis Datter nedkom et Par

²² H.C. Elers Koch (1819-1895). Sognepræst og provst i Horbelev 1877-1894.

Maaneder efter Brylluppet og altsaa ikke fik Lov til at indledes, hævnede sig paa Præsten ved at bruge sin store Indflydelse i Sognet til at formaa alle til at ophøre med den Skik at blive indledt af Præsten ved en særlig Tale, saa fra den Tid blev "Kirkegangskoner"²³ med den dertil hørende Ofring afskaffet. Det undrede mig, da jeg kom til Horbelev, at der ikke, som jeg havde været vant til, blev bestilt "Barselskvinders Indledning" med en lille Tale i Vaabenhuset til de Kvinder, som var tilstede, blandt hvilke mindst én var indbudt til at følge, og jeg fik da oplyst, hvordan det var gaaet i Horbelev. Den Tid var imidlertid kommet, da den gamle Kirkeskik ikke længer opretholdtes, i al Fald ikke i Falsterske Sogne, hvor der f. Eks. i Stubbekøbing-Maglebrænde kun var en eneste Moder, og det endda udenfor Bondestanden, som holdt sin Kirkegang. I Salting var der en Del, som fandt Skikken utidssvarende, som i det hele alt, hvad der hørte under Offerskikken, blev betragtet med Uvillie. En Mand med lidt "finere" Tilbøjelighed sagde, at han ikke vilde "have sin Kone lukket ind i en Baas sammen med Præsten". Selv havde jeg haft megen Glæde af at tale om Børnene til de unge Mødre, der i Reglen var meget oplagte til at høre og i en alvorlig Stemning ved det første Kirkebesøg efter deres Nedkomst. Min Hustru havde selv "holdt sin Kirkegang" alle de seks Gange, og de Mødre, der var indbudt ved den Lejlighed, havde følt sig særlig opbygget ved at være med. Præsten talte til dem, naar han kom ind i Vaabenhuset, hvor de sad, inden Gudstjenesten begyndte, og Menigheden kunde af Nummertavlen se, at der var Kirkegangskone, da en bestemt Salme blev benyttet ved den Lejlighed og var opført paa Tavlen efter Prædiken.

Afskaffelsen af Offeret, som var lovmæssigt og egentlig kunde forlanges, selv om Kirkegangen ikke blev holdt, var ikke

23 Kirkegangskoners indledning bygger på forestillingen om barselskvindens urenhed. Hun blev anset som uren de første seks uger efter fødslen, hvorefter hun blev modtaget af præsten i kirken og via et særligt ritual "renset". Efter år 1900 var skikken mest brugt på landet, men sjælden. (Dansk kulturhistorisk opslagsværk)

af nogen stor økonomisk Betydning, men der maatte alligevel ved Offer afløsningen tages Hensyn dertil. For mig blev Ophøret paa Falster af "Kirkegangskoner" en Antydning af, hvor stor Indflydelse en enkelt og dygtig Leder blandt Bønderne kunde have, naar endogsaa en saa gammel og indgroet Skik kunde afskaffes. Det var ogsaa en Oplysning om, hvordan et Menighedsraad kunde sætte sine Tanker igennem, naar Selvstyret fik Indpas og lovformelig Ret. "Flertal er Magt", det kunde godt sættes som Løsen i stedet for det af Menighedsraadens Opfinder²⁴ udtalte: "Aand er Magt".

Om der er opnaaet noget ved Menighedsraadsloven til Fremme af Kirkelivet, turde være tvivlsomt, og det tidligere herskende gode Forhold mellem Præst og Menighed kunde let komme til at lide Skade. Det var ikke nemt for Præsterne at skulle bøje sig for en saadan ny Flertals- og Selvstyrepolitik indenfor Kirken, og selv om det kun et enkelt Sted kom til ligefrem haandgribelig Strid, saa var der dog ofte en stille Krig under "Venskabs Maske". Der gik Politik i de kirkelige Forhold. Man spurgte nu om, hvilken kirkelig Retning Præsten hørte til, og skønt de faa Medlemmer i Menighedsraadet ikke kunde være et virkeligt og sandt Udtryk for Menigheden, blev det ofte saaledes, at Præsten skulde være af samme Retning som Raadets Flertal.

Det kirkelige Udvalg

Ved det almindelige Valg til "det Kirkelige Udvalg"²⁵, som afløste det af Scavenius egenmægtig() oprettede Bispeaad, vakte det nogen Opmærksomhed, at Lolland-Falsters Stift fik valgt overvejende Grundtvigske, deriblandt en Kvinde – Fru Thyra Jensen²⁶ da man ellers ikke havde tænkt sig, at Grundtvigs Tanker og det Grundtvigske Menighedsliv havde stærk

24 Tillægges venstrepolitikerens I.C. Christensen (1856-1930)

25 Skulle behandle spørgsmål af indre kirkelig karakter.

26 Thyra Jensen (1865-1949). Forfatter, kvindesagsforkæmper. Gift med Frederik Ingelhardt Bojsen Jen-

Tilslutning hos Befolkningen der, mindst da paa Lolland, som af Vilhelm Beck²⁷ fik Stemplet "de Dødes Rige". Det almindelige Udtryk til at særkende Lolland var "Sukkerroernes Fædreland" eller "de Adeliges Pandekage". Spørges der om Grunden til Valgets mærkelige Udfald, kan man vel nok sige, at der af Vælgerne kun blev tænkt paa de to Retninger, "den Grundtvigske" og "den Missionistiske", og det var da naturligt, at der stemtes paa de Grundtvigske, der blev betragtet som de mindst paatrængende og vilde lade Mennesker være i Fred. Indre Mission har ingen Jordbund der. Falstringerne vil nødig direkte formanenes eller anklages, og den mere ubeherskede Vækkelsestone finder ikke ret Ørenlyd. Hvad der bedst "falder til", som det hedder i den hjemlige Dialekt, og villigst "annammes", hvad man maaske kan gengive ved "tage imod", "tage til Hjerte", det er den jævne, klare Tale, som den kendes fra Undervisningen i Skoletiden og hos "Oplysningens" præster ved Confirmationsforberedelsen. Deri ligger da ogsaa den uheldige Tilbøjelighed til at tage Kristendom som en Lærdomssag, og mene, at man er godt nok oplært i Barndomstiden, saa det næsten er flovt at gaa i Kirke, som om man ikke kunde sin Kristendom og trængte til at confirmeres om.

Et par biskopper

Ved de forskellige Bispevisitatser, hvor det særlig skulde vise sig, om Ungdommen var vel oplyst, var der mest Opmærksomhed overfor de Unges Svar, og den Tale yndedes mest, der var lagt katekismusmæssigt til rette. Den Biskop, hvis Ord blev fulgt med størst Opmærksomhed i min Præstetid, var efter mit Skøn Sophus Sørensen²⁸, hvis Alvor og pædagogiske Klarhed var saa umiskendelig.

sen, det 1902-1928 var sognepræst i Østofto på Lolland.

27 Vilhelm Beck (1829-1901). Præst. Stiftede 1861 Kirkelig Forening for Indre Mission i Danmark.

28 Hans Sophus Sørensen (1856-1936). Biskop over Lolland-Falster Stift 1903-1907. Derefter biskop over

Den elskelige Biskop Leunbach²⁹, som i alle Præstegaarde var en afholdt og meget fordringsfri Gæst, talte mere afgjort højtideligt og kristeligt end det faldt naturligt for Tilhørerne. Stiftsprovst Assens, som et Par Aar fungerede som Biskop, var det ogsaa saa let at følge, naar han med sin store Øvelse i at lægge Bibelhistorien tilrette, talte til Ungdommen. Biskop Sthyr³⁰ holdt ikke Visitats i Horbelev i min Præstetid, men jeg havde flere gange Lejlighed til at være sammen med ham og tale med ham, og da var det næsten ham selv og hvad han havde udrettet, som Præst og Landmand og Rigsdagsmand, der blev Genstand for Talen. En Gang søgte jeg ham for at tale om en aandssvag Dreng, hvis Confirmation, jeg var i Tvivl om, og jeg tænkte da i Forvejen, at denne Gang kunde Biskoppen ikke komme til at tale om sig selv. Men jeg maatte indvendig le, da det første han sagde, efter at jeg kortelig havde fremført mit Ærinde, var: "Det er godt, at De henvender Dem til mig, da jeg har haft saa meget at gøre med Arbejdet for de Aandssvage, baade i Rigsdagen og ved Forbindelsen med Aandssvageanstalter, saa jeg særlig har sat mig ind i Forholdene". Saadan omtrent faldt ordene, og for øvrigt blev jeg henvist til at handle, som jeg selv fandt rettest, naar det blot blev indberettet til Biskoppen. Jeg havde saa Drengen til særlig Undervisning i Præstegaarden, indtil han fik lært "Fader vor", hvad de for øvrigt i Hjemmet havde forsøgt, og han kunde et Par Salmever, og paa Forældrenes indtrængende Bøn om at faa ham confirmeret, "da han ellers ikke kunde faa Skudsmaalsbog", kom han med i Kirken Confirmationssøndag og fik Bekræftelsen og Velsignelsen som de andre. Han var en god Dreng og var kommen i Tjeneste i et godt Hjem, hvor han blev Aar efter Aar og altid blev omtalt som en særdeles tro Tjener, der vel manglede Initiativ, men udførte trolig, hvad han blev sat til og behandlede Dyrene, som han skulde røgte,

Århus Stift 1907-1916.

29 Henrik Chr. von Launbach (1837-1903). Biskop over Lolland-Falster Stift 1899-1903.

30 H. V. Sthyr (1838-1905). Biskop over Lolland-Falster Stift 1887-1899.

særdeles godt. Det blev ofte sagt, at Lavrits kunde de slet ikke undvære.



Billedtekst:

Til Munkebos konventer var præstekonerne med. Der blev holdt taler som her, men de var sikkert morsommere!

Carl Thomsen: Middag efter bispevisitaten. 1888. Statens Museum for Kunst.

Mødevirksomhed

Med den confirmerede Ungdom kom vi i ret god Forbindelse, efter at min Hustru havde faaet en lille Kreds af unge Piger samlet i Præstegaarden om Højtlesning, Sang og en kortere Tale. Vi havde gjort mange Forsøg paa at faa Præstegaarden gjort hjemlig for Befolkningen. De første Aar havde vi indbudt de Unge til Foredrag, og der kom mange, men efterhaanden blev der flere og flere Møder, Sammenkomster og Fornøjelser, der lagde Beslag paa dem, og det var let at komme omkring paa Cyclen, som saa at sige alle fik fra Confirmationsdagen. Der kunde ikke blive nogen regelmæssig Samling paa dem. Saa prøvede vi at samle Konerne, som ofte beklagede sig over, at de maatte sidde hjemme altid, mens de unge aldrig var hjemme. Det gik ganske godt i nogle Aar, og der er mange fornøjelige Minder fra Møder i Haven om Sommeren og i den store Havestue. Mændene var vanskelige at faa fat i. "De Gamle" kom ogsaa adskillige Gange og fandt Oplivelse i hinandens Selskab. Havemøder holdtes flere Gange i Sommer-tiden, og der kom da ofte efter Indbydelse fremmede Talere.

Der kunde da samles mange om den Talerstol, vi fik opført i al Tarvelighed. Naar den ikke var pyntet med Grønt og Flag, kunde den nok med en vis Ret af de kritiske Folk lignedes ved "et Skafut", som de kaldte det. Ved et af de første Havemøder havde vi Besøg af Pastor J.H. Monrad, den Gang ved Vartov, og han talte overmaade kønt og alvorligt om "Paradisha-ven". Provst Meulengracht³¹ talte ved samme Lejlighed om Guds Faderkærlighed paa en personlig rørende Maade. Han havde mistet et Par Børn en kort Tid før. Da senere "Kirkeligt Samfund af 98" blev til, kom der en Del Medlemmer, som mindedes Pastor Monrads Tale, men der blev for øvrigt kun ringe Tilslutning paa Falster.

Ny vækkende kraft

Ved Pastor Thorvald Helvegs³² kaldelse til Idestrup Sognekald kom der en ny vækkende Kraft til Falster, og det var til stor Oplivelse at arbejde sammen med ham. Vi talte i hinandens Kirker og holdt Møder i Forsamlingshusene og Friluftsmøder. Der kom altid mange Tilhørere, og selv om der kunde komme nogen Forargelse overfor det ny og usædvanlige, naar Tankerne blev særlig radikalt tilspidsede, saa blev Tilhørerne fængslede, og kun faa lod sig støde bort deraf. Helvegs Tale om Georgismen, som en Tid laa ham paa Hjerte, kunde nok vække Forargelse blandt Bønderne, der ikke kunde eller vilde forstaa eller godkende en saadan Jordbeskatning efter Jordværdien, og hans folkelige Udtalelser om Herregaardes Skadelighed maatte virke irriterende paa den store Jorddrot Kammerherren paa Ourupgaard³³ i Idestrup Sogn. Ved Conventerne var Helveg virksom og dygtig.

31 Se note 13.

32 Thorvald Helveg (1855-1917). 1881-1895 præst i USA. Derefter valgmenighedspræst i Vallekilde. Fra 1906 til sin død sognepræst i Idestrup

33 Edward Frederik Jakob Tesdorff (1854-1937). Ejer af Ourupgaard 1889-1937.



Billedtekst:

Mindesten skabt af kunstneren Niels Hansen Jacobsen, Vejen. Opsat 1929 af forstander Niels Dael, Liselund, Slagelse. Kombination af det keltiske kors og lynet skal karakterisere Thorvald Helveg.

På stenen står:

THORVALD HELVEG I SAM-
ARBEJDET PAA LISELUND
FRA DETS BEGYNDELSE
1909 TIL HANS DØD 1917

Det Convent for alle Falsters Præster, som i flere Aar under Provst Poulsens³⁴ Formandskab holdtes i Nykøbing og siden blev udvidet til ogsaa at medtage Præstekoner, gik i Stykker ved den Ensidighed hvormed efterhaanden Forhandlingen blev ført mellem to stik modsatte Anskuelser, og det var ikke muligt for den ny Ledelse at holde Conventet gaaende i nogenlunde fredelige og almene Former, saa det maatte opløses, fordi ingen af Medlemmerne følte sig tilfreds, heller ikke ved at flytte fra Hotel til Menighedshuset, hvor der sluttedes med Fællesspisning i stor Tarvelighed og mod stor Betaling, saa det blev omtrent lige saa dyrt som paa Hotellet.

34 Chr.M.J. Poulsen (1822-1907). Sognepræst til Karleby og Horreby. Provst for Falster Provsti.

Familieconvent

Vi savnede disse Sammenkomster, min Hustru og jeg, og talte sammen om, at det dog maaske kunde lade sig gøre at faa stiftet et mindre Familieconvent. Vi indbød da fire Familier til at komme i Præstegaarden og forsøge paa at faa et Convent i Stand, med særligt Haab om, at Helvegs der vilde være en god Støtte og værdifuld Medhjælp. Det traf sig saa uheldigt, at Helvegs ikke kunde være til Stede. Conventet blev alligevel stiftet og bestemt til skiftevis at holdes fire Gange aarligt med de fire Familier, som var tilstede, under fri Former og saaledes, at den, hos hvem Conventet efter Tur holdtes, maatte have et Indledningsforedrag, og at et hvert Sted havde Ret til at indbyde de Præstefamilier, de selv ønskede. Det lykkedes udmærket: "Ved et 14. November 1912 afholdt Møde i Horbelev Præstegaard forenet med Gudstjeneste og Altergang i Kirken ved Præsterne Degenkolw³⁵ og Therkildsen³⁶ stiftedes et selskabeligt Præsteconvent uden Program og med fuldstændig fri Former, o.s.v.". Saaledes er det optegnet.

Naar Conventet var hos os, blev Helvegs altid indbudt, men de blev ikke optaget som faste Medlemmer. Efterhaanden blev de indbudt alle Steder, selv om der hos enkelte kunde være nogen Betænkelighed overfor Helveg, som i nogen Tid var anset for at være ladet med for stærkt Sprængstof. Vi havde mange meget fornøjelige Møder, hvor alle Medlemmer trolig mødte. Der kom lidt Forstyrrelse ved Krigsfølgerne med Vanskelighederne ved at skaffe de fornødne Sukker- og Brødkort, og hvad dertil hørte, men Conventet fortsattes uden at gaa helt ud, saa længe vi var paa Falster, ja ogsaa efter den Tid, indtil den anden Præstefamilie flyttede, saa der kun var de to Familier. Der var kommet en kær og naturlig Fortrolighed trods Meningsforskel i Kirkelige Spørgsmaal, og især viste det sig, at Præstekonerne kom i god Forstaaelse med hinanden og var

35 Ove Degenkolw (1871-1944). Sognepræst i Aastrup 1911-1941. Desuden Provst for Falster Sønder Herreds Provsti 1923-1941.

36 Sophus Therchilsen (1866-1936). Sognepræst i Birket 1897-1908. Sognepræst i Torkilstrup 1908-1931.

helt fri for den Kappestrid, der ellers let kan forstyrre. Bestemmelsen om "Suppe, Steg og Kage" med lidt Vin for Festlighedens Skyld blev trolig overholdt, og min Hustru var meget virksom med Conventstankens udførelse i Praksis, fik sammen med mig baade Glæde og vi syntes ogsaa Gavn af Samværet. Der var ikke nogen udprægede eller ensidige Retningsfolk, – det skulde da være mig selv – og Samtalen gik altid i Alvor og Livlighed. De faste Medlemmer var Provst Therkildsens i Torkilstrup, Pastor Møllers i Karleby, Pastor (senere Provst) Degenkolws i Moseby Præstegaard. Han var maaske nok noget "missionsk" men ikke ensidig, og efterhaanden blev han ved sin Dygtighed og klare alvorlige Tale meget anerkendt af os alle. Hans begavede Hustru var i Begyndelsen lidt mindre sympatetisk, men ved at lære hende nærmere at kende kom man til at sætte stor Pris paa hende, og min Hustru fik hende kær paa Grund af hendes sanddrue Væsen og Færd. Ja, hun syntes i det hele godt om dem alle og var selv meget afholdt og paaskønnet. Jeg vil mene, at disse Sammenkomster styrkede og støttede os i vort Arbejde i alt det daglige, var til Fremme af Troen, Haabet og Kærligheden.

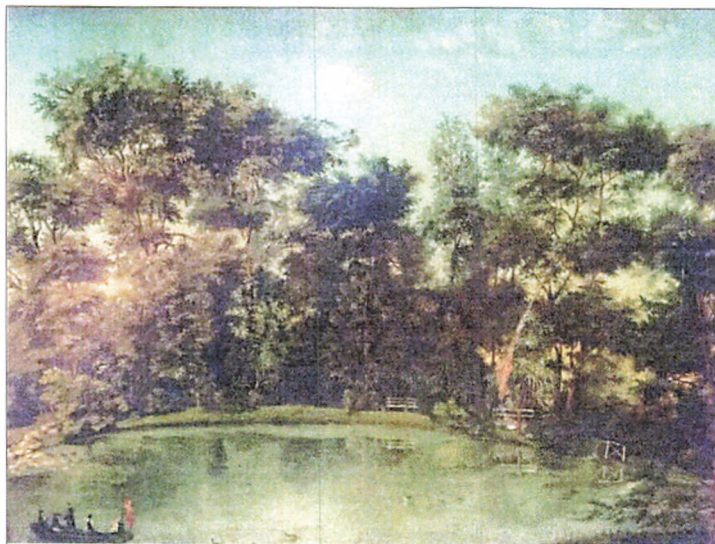
Mange gode gæster

Tiden gik, de 25 Aars Falstersliv naaedes i 1920. Da først var det vel, at min Hustru, hvis Hjerte var stærkt knyttet til Salling, begyndte at føle sig mere hjemme blandt Falstringerne, som ved den Lejlighed lod deres Følelser komme for Dagen, mens de ellers ofte er noget dulgte, saa man ligefrem generede sig overfor hinanden ved at vise sit Indre frem, at det ikke skulde blive opfattet som Forsøg paa at indsmigre sig eller indtage en særlig fortrolig Plads. – Vi havde jo i de mange Aar haft mange gode Tider. Allerede den første Sommer havde vi haft Fornøjelsen af at huse Johan Borup og Hustru med deres lille Søn i deres Sommerferie. De havde deres egen Husholdning, hvortil de fik Havens Produkter, selv plukkede

Jordbær, fik Mælk leveret fra Præstegaarden. De boede i den ene Længe, der i tidligere Tid var Capellanbolig og derfor fik Navnet "Paradiset", senere Forpagterbolig. Der levede de idyllisk, Fader og Moder og Barn eller Adam og Eva, som de kaldte sig / og saa Hans. Pavillonon i Haven benyttede Borup til Studereværelse. Der var Ro og Stilhed, og Ingemann, som den Gang var Genstand for hans Studium, kastede Romantikens Skær, ogsaa over "Paradiset", hvor der var meget primitivt, og Primus var de henvist til at bruge, da der vel var Køkken, men intet Komfur. Vi gjorde Køreture sammen, f.Eks. til Torkilstrup Præstegaard, hvor den musikalske Borup ret nød Bredsdorffs Musik (Maaneskinssonaten og Havfrusange) og Fru Bredsdorffs Minder fra Ryslinge i Birkedals Hjem. Ogsaa de Ingemannske Luftninger fra 1800 Aarets Begyndelse og den ejendommelige Have, hvor Præsten Bredsdorff selv gravede, saaede, plantede og plukkede Frugten ned af de gamle høje Træer.

Paa Gaardspladsen i Horbelev Præstegaard under den brede Lind blev dækket Bord, naar der kom mange Gæster, f.Eks. Bredsdorffs, som kunde komme uanmeldt en Sommerdag kørende i Høstvogn paa Halmknipper med deres mange Gæster. Den Koch'ske Familie kom engang fra Bogø, hvor der var Familieforbindelse. Pastor Bjerring havde været gift med en Præstedatter fra Horbelev af Koch'ernes Slægt – paa deres Tur til Pomlenakke og drak eftermiddagskaffe under Linden – 15-16 i alt. I Jordbærtiden fik vi gerne et Besøg af Bredsdorffs med deres cyclende Gæster og vi kunde da sidde om Aftenen med tændt Ampel i Pavillonon, og det ejendommelige Aftenlys hen over Parken, en Gang med Fuldmaanen over Vandet, som ved Jernbanens Anlæggelse i 1911 forsvandt ved Dæmningens Overskærelse. Senere groede Parken til med Dunhammer, der kunde tage sig udmærket ud Sommeren igennem med deres smukke grønne Farve og deres vældige Størrelse. Det var et

stort Savn, at man ikke længere kunde ro rundt i Parken om Sommeren eller benytte Parkens Skøjteis om Vinteren.



Billedtekst:

Da der i 1800-tallet var en sø med en robåd i Præstehaven i Horbelev

Nu er alt forandret ved den gamle Præstegaards Nedrivelse og Opførelsen af den nye Præstegaard, som Menighedsraad og Præst var enige om at foretrække for den gamle, der nok vilde koste en Del at restaurere, saa et Haandværkeroverslag endog udviste, at det var billigere at opføre en helt ny Præstegaard i betydelig mindre Dimensioner og uden Harmoni med den omgivende gamle Have, men som det blev sagt: "Præsten skulde da ikke bo ringere end Stationsforstanderen". Jeg havde den Tilfredsstillelse ved Besøg af den Kock'ske Slægt, som havde været vant til at tilbringe deres Ferie i de unge Dage i Præstegaarden og elskede det gamle Præstehjem, at de påskønnede de varsomme Forandringer, der var foretaget og den Respekt for de gamle Traditioner, der blev vist. Det hører jo ellers til Vanskelighederne at anerkende Eftermandens Ændringer, men for os havde det jo ogsaa sine store Vanskeligheder at arbejde det gamle sammen med det nye i den Have, der havde været under kærlig og kyndig Pleje i ca. 150 Aar.

To jubilæer

Som tidligere nævnt havde vi været 25 Aar i Horbelev, da Aar 1920 kom. Den 22. Marts havde jeg været Sognepræst i 40 Aar, og den 11. April 25 Aar i Horbelev. Det førstnævnte Jubilæum gik forholdsvis stille af. Der indløb Hilsener i Breve og Telegrammer, og enkelte Blade – Københavnske og lokale – omtalte min Tjeneste i Kirken i velvillige Ord. Men 25 Aars Jubilæet blev mere bemærket, og i Sognene viste der sig Lyst til at gøre Dagen festlig for os ved Deputationer og gaver, som overraskede og overvældede os, baade Sogneboere, Menighedsraad og Pastoratets Lærere, saa det blev en minderig Dag, der især gjorde stærkt Indtryk paa min Hustru og glædede hende meget. Det var en Søndag, og Kirken var overmaade smukt pyntet og fuld af Mennesker. Dagen efter fornøjede det os at læse de lokale Avisers Festreferat, ogsaa af Prædiken var der god Gengivelse, uden at jeg selv havde leveret Manuskript. Jeg var vant til at skrive mine Prædikener, hvad Otto Møller³⁷ en Gang raadede mig stærkt til, da man derved lettest kunde undgaa Gentagelser og unøjagtige Udtryk og Ord. Og saa helst begynde at arbejde paa min Prædiken allerede om Mandagen. Otto Møller selv skrev ofte om Søndagen sin Prædiken til den følgende Søndag. Derved undgik man i al Fald "Lørdagspinen", som adskillige Præster har talt om, naar de maatte sidde og tygge Penneskafte for at finde Stof til Søndagstalen. Maaske kan det gaa ud over den friske Stemning, og der kan jo siges adskilligt baade pro et contra i denne Sag. – Paa Jubilæumsdagen kunde kun en enkelt af Børnene være tilstede. Den yngste Datter var hos os i de Dage, og hun hjalp med Venlighed og Dygtighed til med at modtage og beværte Gæsterne, der samledes i den store Havestue, som var ypperlig ved en saadan Lejlighed. De, der kom, var begejstrede over, at den yngste Datter var tilstede. Hun havde fra Barndommen været meget afholdt af Beboerne

37 Otto Møller (1831-1915). Præst i Gylling og teologisk forfatter.

og af Skolekammerater, som havde gaaet i Skole sammen med hende.

Min hustru

Efter Festlighederne gjorde vi sammen en meget vederkvægende Tur til det kære Salling, hvor vi mødte en stor og trofast Kærlighed. En Del af de gode Venner var gaaet bort, men der var mange, der mindedes os med Hengivenhed.

Især var de glade for min Hustru og havde Trang til at udtrykke deres Følelser, f.Eks. en Kone, som sagde til hende: "Aa, Fruen, De er endda saa gæv for os", vistnok omtrent det varmeste og stærkeste Udtryk af en Sallingbo, der ellers er mest tilbøjelig til at udtrykke deres Følelser i svagere Vendinger: "It saa møj ring'" om noget godt og lignende. "Gæv" er et meget stærkt og positivt Udtryk.

Ved Hjemkomsten til Falster følte vi os forfriskede og glade, med Tanker om og Lyst til at virke saa meget som muligt for Sognets Folk, baade i Horbelev og især i Falkerslev, der som Annexet vel let kunde tilsidesættes. Der, i Falkerslev, havde vi faaet lidt mere Forbindelse med en Del Familier gennem de Menighedsraader, som vi havde vedtaget at afholde skiftevis hos Medlemmerne med deres Ægtefæller, og hvor det ofte gik livligt, fornøjeligt og alvorligt (til).

Min Hustru tog mindst en Gang om Maaneden med til Falkerslev Kirke, hvad der altid blev lagt Mærke til, naar hendes smukke Stemme kunde høres ved Salmesangen, og Kirkegængerne kom da efter Tjenesten og hilste paa hende. De Gange, hun var i Falkerslev Kirke, savnedes hun i Horbelev Kirke, hvor hun ellers kom hver Søndag og Helligdag, men hun kunde ikke saa godt komme i Kirke begge Steder, hvad jeg selv nødig vilde have, da hun altid var en saare opmærksom og overfor mig kritisk Tilhører, saa vi ofte bagefter talte om Prædiken og dens Mangler, der maaske kunde

rettes. Især var hun opmærksom overfor, om det gik i Dybden eller var paa Overfladen, om det var alvorligt tilskyndende og var, hvad Tilhørerne havde Brug for. – Vi gjorde flere Besøg sammen hos syge Folk, kom i Hjemmene efter Confirmationen der hvor vi ikke blev indbudt til gilde, og vi blev altid overmaade vel sete, selv om Husmoderen gik i travle Forberedelser til Gildesfesten, som de holdt alle Vegne med alle Confirmander som Gæster. Det var ved at udarte noget med de mange Sammenkomster, hvor der ofte dansedes og spillede Kort. – Min Hustru gik ofte alene til Hjemmene, særlig hos Smaafolk. Et Sted, hvor der var mange Børn, fandt hun Konen liggende i Sengen, og paa hendes Spørgsmaal om, hvad der var i Vejen, svarede Konen: Aa, det er saamænd kun "det sædvanlige", hvormed hun mente Børnefødsel. Hos "Smaafolk" var der en Del Beundring for Gaardmandshjemmene, især de mere "fornemme", hvor de havde Selvejebil m.m., og en Mand, som havde faaet sin nys confirmerede Søn i Tjeneste paa en saadan Gaard, udtrykte sin Tilfredshed med, at han var kommen under saa gunstige Kaar ved at sige: Der har de alting, ja de har endogsaa P.C. (: W.C.)

Falsterske udtryk

Ved Samtalen kunde der fremkomme morsomme Ting. En Gang spurgte jeg i et Selskab om, hvad de kaldte en Regnbygge, da jeg tænkte, at det nok var noget lignende som Fynboernes Udtryk, som jeg i Øjeblikket havde glemt, men jeg kunde ikke faa noget rigtigt Svar, da man formentlig undsaa sig ved at bruge Dialekten, før en af dem efter nogen Betænkning sagde, at det kaldte man "en Lollok", hvad der nok kunde forklares derved, at uvejrsagtige Byger i Reglen kom fra Lolland med vestlige Vinde. Sydvestvinden kunde for resten ofte udarte til Storm, hvor Træerne i Haven kunde blæse om, og ogsaa Huse kunde vælte, flere Gange Bygninger under Opførelse, som det skete en 2. Juledag.

Mange Pudsigheder kunde komme ved Brug af Fremmedord, som adskillige havde Tilbøjelighed til og læste i Aviserne, f.Eks. kunde det siges om en Bonde, at han "harcellerede" i Roer, hvor man mente "excellerede". Det vilde have sin Interesse, om der kunde fremkomme en Falstersk Ordbog, inden Dialekten forsvinder, hvori faste Regler blev givet for Han- og Hunkønsord, som synes at være fælles med Fynsk og Sydsjællandsk. Til Forskel fra Fynboerne har Falstringerne forskelligt Køn for Kane og Slæde, som begge er Hunkønsord paa Fyn. Et saa usædvanligt Ord for gamle Folk som "Frøken" blev uvilkaarligt til et Hankønsord, og Genstande retter sig ikke i Køn efter Personen, som bruger den, f.Eks. Skjorte er Hunkøn, Særk er Hankønsord. Det ejendommeligste ved den Falsterske Dialekt er Udsagnsordenes stærke Bøjning, som vel nok vil holde sig længst, "ringer-rang, bygger-bugte, vælter-valt" o.s.fr. Morsomt er det, at "kj", som ellers Børn har saa svært ved sige, saa k bliver til t, siger alle Falsterske smaa Børn, der kan tale, med Lethed, fordi det hører Dialekten til at udtale tj som kj – f.Eks kjenne i Stedet for tjene. De gamle ord, som bruges af gamle Folk, dør ud med de gamle Folk, f.Eks. det smukke Ord "aarle", som nu meget sjældent høres. – Præsten Fr. Lange Grundtvig³⁸ arbejdede sammen med en Mand fra Falster paa at samle Falsterske Minder, men jeg ved kun om en lille Bog, der er udgivet med Titel: "Fra Klokkergaarden", en Gaard i Systofte Sogn, hvori Falsterske Skikke, Dragter og Redskaber detailleret skildres. I Lolland-Falster Historiske Aarbog fremkommer enkelte Gange Træk fra Livet paa Falster, hvoraf tidligere Folketingsmand Jens Stub³⁹ i N. Alslev har meddelt nogle.

38 Frederik Lange Grundtvig (1854-1903). Grundtvigs yngste søn. Folklorist, digter og dansk præst i Iowa, USA

39 Jens Chr. Jacobsen Stub (1857-1927). Medlem af Folketinget 1903-1906.

Skæbnesvanger tur til Askø

En af de sidste, lidt mærkelige, Oplevelser, var en lille Tur til Askø. Derfra kom der Bud til enkelte Præster, hvoriblandt jeg var, med Anmodning om at holde Gudstjeneste i Kirken. Beboerne var bleven noget uvillige overfor deres Præst, den kjendte Fjord-Christensen⁴⁰, der havde været Genstand for offentlig Omtale i Bladene, fordi han ikke havde været til at formaa til at sende sin lille Datter, der ved en Ildebrand havde faaet farlige Brandsaar, paa Sygehuset og komme under Lægebehandling, i den Formening, at "Jesus var den eneste virkelige Læge". Der var flere Avissskriverier og Indsigelser fra Stedets Værgeraad, og Biskoppen maatte efter Beboernes Anmodning holde Visitats paa Øen. Der var da bleven en Sammenslutning af Askøboere og stiftet en Kreds af "Kirkeligt Samfund 98", som indbød fremmede Præster til at holde Gudstjeneste i Kirken. Forholdene paa den lille Ø er ret primitive. Vi overnattede i Sognets største Bondegaard og fik nogle Maaltider der, hvori "Flyndere" var en betydelig Ingrediens. I Gæstekamret var der en stor Dobbeltseng med en Del varme, tunge Dyner, saa Natteopholdet i Sommervarmen ikke var særlig vederkvægende. Vor Værtinde var meget gæstfri og overordentlig venlig imod os, ligesom ogsaa hendes Søn, som efter Faderens Død styrede Bedriften sammen med Moderen. Det var opbyggeligt at være sammen med den Kirkelige Kredses Medlemmer hos Læreren efter Aftengudstjenesten. Sang og Tale var livlig, og der var udmærket Fællesskabsfølelse uden Hensyn til Stand og Stilling.

Hjemturen med Ophold i Maribo for at komme videre med Toget til Nykøbing var i den stærke Solvarme midt paa Eftermiddagen med tung Tordenluft noget ubehagelig, og min Hustru fik nok ved den Lejlighed Spiren til den Hjernesygdom, der voldte hendes Død. I Nykøbing, hvor vi skulde have opholdt os til Stubbekøbingtoget gik om Aftenen, blev det da

⁴⁰ Jørgen Fjord-Christensen (1868-1956).

nødvendigt at leje Bil til Hjemmet, og den stærke Hovedpine, min Hustru havde faaet, ophørte omtrent, saa hun sov godt om Natten, og næste Dag var hendes Befindende meget bedre, saa vi endogsaa Dagen efter om Søndagen efter Gudstjenesten kunde køre til et Møde, hvortil vi var bleven indbudt, og hvor vi kunde være sammen med vor fælles Ven fra Ungdomsdage Holger Begtrup⁴¹, som talte ved Mødet. Det viste sig imidlertid at blive for anstrengende, skønt vi holdt ud til det sidste. Min Hustru maatte Dagen efter have Lægen tilkaldt, og hun kom ikke mere op fra Sygelejet. Begge Døtrene kom fra København og plejede hende, og det blev trods Sygdom en rig Tid med Kærlighed og stille Alvor, indtil Døden kom efter et Par Maaneders Forløb⁴².



Billedtekst:

Johanne og Holger Begstrups gravsten på Ullerød Kirkegård (Frederiksborg Frimenigheds Kirkegård).

Niels Skovgaard er kunstneren bag.

Et lille Mindeskript, hvori ogsaa blev optaget, hvad der blev skrevet i de lokale Blade om min Hustru, der blev nævnt som "en rigtig Præstekone", indeholdt en Skildring af Jordefærdens med de Taler, som blev holdt i Horbelev Kirke ved Lejligheden. Det blev uddelt til de mange Venner i Sognet og sendt til dem, der stod os nær.

41 Holger Begstrup (1859-1937). Cand.theol. 1880. Grundlagde 1895 Frederiksborg Højskole

42 Magda Munkebo døde 10. sept. 1921. Døbenavn: Magdaline Caroline Porep. (23.3.1858-10.9.1921)



Billedtekst:

Munkebos gravsten på kirkegården i Horbelev. Fotograferet 2010

Slutning på Munkebos erindringer

Livet i den store Præstegaard blev saa ensomt, at jeg fandt det rettest efter mange Overvejelser at søge Afsked, og jeg flyttede da efter at have holdt Confirmation og Søndag derpaa Afskedsprædken til Hovedstaden, hvor Børnene opholdt sig med Undtagelse af den ældste Søn, og i Døtrenes Hjem, Doktor Fogs og Tandlæge Glahns, kunde jeg haabe at blive trøstet i min Ensomheds Tilstand og finde noget af det hjemlige fra Horbelev Præstegaard med de mange Minder fra et lykkeligt Samliv gennem over 41 Aar. Ligesom jeg ogsaa i den gifte Søns Hjem, hvor jeg boede en Uges Tid, indtil jeg kom i Orden med Flytningen, fandt venlig Modtagelse og omhyggelig Pleje. Den yngste søn⁴³, der den Gang havde Plads som Gartnermedhjælper i Haveselskabets Have og nok kunde have

43 Otto Helmer Munkebo (1891-1923)

Brug for min Nærværelse i Hovedstaden, døde efter et Par Aars Forløb ved et ret pludseligt Anfald af "Tarmslyng" og efter en Operation paa Frederiksberg Hospital, hvor han var indlagt. Han begravedes fra Fazanvejens Kirkegaard (nu Solbjerg), og jeg holdt Talen og kunde med Sandhed dvæle ved det lyse Minde om hans glade og muntre Sind. Han var noget af et Eventyrmenneske og trods Flid og Arbejdsevne vilde han maaske aldrig have fundet sig rigtig hjemme i en Verden, der paa mange Maader er vildsom og urolig.

Afsked

Søndag den 30. oktober 1921 holdt Munkebo sin afskedsprædiken. Lolland-Falsters Stifts-Tidende refererer prædikenen, der drejer sig om "at give kejseren, hvad kejserens er, og Gud, hvad Guds er", og hvor han citerer følgende vers af Chr. Richardt, der fint opsummerer hans lyse grundtvigske tone:

Glæden ved Guds grønne Jord,
Glæden ved Guds Naades Ord,
de vil ikke kriges.
Lærkesang og Klokkeklang,
de kan godt forliges.

Og så refererer avisen, at

Pastor Munkebos Afskedstale blev holdt med stor Inderlighed. Den gamle Præst var dybt bevæget, men ogsaa mange i den store Menighed var øjensynlig dybt grebne ved at tage Afsked med deres gamle Sjælesørger.



Billedtekst:

Det gryede foto fra Lolland-Falsters Stifts-Tidende den 31. oktober 1921 viser den 69-årige Niels Chr. Nielsen Munkebo, der stadig har sit faste blik.

Munkebo døde i København i 1935. Lad hans gamle ven, Johan Borup, få det sidste ord om ham!

I et langt brev stilet til Munkebos yngste datter, Duja, umiddelbart efter Munkebos død i 1935, mindes Johan Borup blandt andet:

Først var det i København. Han fortalte mig om Kristen Kold, og vi gik en Sommeraften op og ned i en lille Have, udenfor mine Bedsteforældres Bolig i et lille Hus ved Frihedsstøtten. Vi diskuterede Friskole og Grundtvig, senere Rasmus Nielsen⁴⁴. Saa mødtes vi oppe hos Antikvarboghandler Møller i Grønnegade; der laa fuldt af Støv paa Bøgerne, man kunde købe Grundtvigs Bøger deroppe for en ringe Penge, og det gjorde baade han og jeg. Siden var det Regensen. Der havde vi Mandagsmøder enten med lange Piber og Punch, eller uden Punch, men med lange Piber. Vi sang. Munkebo var

⁴⁴ Rasmus Nielsen (1809-1884). Teolog, men senere professor i filosofi. Inspireret af Søren Kierkegaard. Med sin interesse for forholdet mellem tro og viden fik han stor indflydelse på de unge teologer i Munkebos studietid.

Sanger, men han var ogsaa Disputator, og vi fortsatte ofte Disputen, især om Tro og Viden, ned ad Kannikestræde Kl. 2 om Natten, og da kunde vi næsten tale endnu friere, end under de mere højtidelige Omgivelser paa Karl Povlsens Værelse...

.....

Det sidste Indtryk var fra hans 80 Aars Dag. Det var en Fest, hvorom han vilde sige med Holberg "den kunde bage en Skelm indvortes". Han var saa oplivet, saa lys og munter, saa ganske den gamle Munkebo, der bare nød og glædede sig. Og saadan vil han blive staaende for os. Vi beder Dem hilse Esther og Arild og Ove og deres; vi vil tænke paa jer den Dag i Horbelev.

Med venlig hilsen Eline og Johan Borup

Kilder

Håndskrevne erindringer af Niels Chr. Nielsen Munkebos far, husmand, senere buntmager i Odense Niels Hansen (1852-1893). Rigsarkivet 05995.

Niels Chr. Nielsen Munkebo: Erindringer "Fra min Tid" (1852-1922). Med flere bilag, bl.a. brev fra højskoleforstander Johan Borup til Duja Glahn (1935). Rigsarkivet 05995.

Gæstebog fra Horbelev 1899-1915

Artikel i "Lolland-Falsters historiske Samfunds Årbog" 1922 af N.K.N. Munkebo: Horbelev Præstegaard omkring 1800.

Litteratur

Johan Borup: Brogede Blade. Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag. 1945.

Morten Bredsdorff: Thomas Bredsdorff En dansk højskolemand. Det Schønbergske Forlag 1953

Even Marstrand: Johan Borup og hans kreds. Nyt Bogforlag. Odense 1953.

Jacob Marstrand: Tilbageblik gennem et langt Liv. Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag. 1928.

Jørgen Falk Rønne: I Sol og Blæst. H. Hagerup Kbh. 1936.

H.P. Schmidt: Falsterske Livsbilleder (1947) s. 163-174 (Grundlovsmøderne ved Virket Sø).

Henrik Wigh-Poulsen: Vær mig nær. Forlaget Vartov 2005.

Tre brødre fra Sdr. Kirkeby sogn på Falster

Ved Henning Ehlers Olsen

Henning Ehlers Olsen, hvis mor stammede fra Sdr. Kirkeby, har skrevet om sin morfar og hans to brødres liv. De to brødre emigrerede til USA som ganske unge, og det er deres og deres børns liv Henning Ehlers har forsket i.

Brødrenes forældre var

Niels Larsen, født i Horreby 1840,
død i Hillestrup, Idestrup 1922 og
Bodil Kirstine Pedersen Sørup 1846,
død i Idestrup 1927.

De blev gift i Eskilstrup i 1867.

De fik fem børn:

To piger, ældste og yngste barn:

Birthe Frederikke Nielsen, født i 1868, død som spæd samme år, måske opkaldt efter faderen Niels' to brødre med navnet Frederik, den ene død som spæd.

Birta Marie Nielsen, født 1884, Sdr Kirkeby, død Videbæk 1985. Opkaldt efter sin døde søster, med ændret stavemåde for at skelne.

Tre drenge:

Rasmus Frederik Nielsen, 1870 – 1908, herefter *Frederik* og i USA *Fred*.

Hans Carl Nielsen, 1871 – 1958, herefter *Carl*.

Lars Marius Nielsen, 1873 – 1899, her efter *Lars*.

Niels og Bodil Stine fik de tre drenge 1870 til 1873, mens de boede i Sørup ved Eskilstrup. Ved folketællingen 1880 bor de i Sdr. Kirkeby. Frederik bliver konfirmeret i marts 1884, og hans søster Birta bliver født i oktober samme år. Han ses blandt fadderne til



hendes dåb, hvilket var muligt, da han var 14 år, 10 måneder og konfirmeret.

Omkring 1890 er de tre brødre i familien:

Frederik, 20 år, er møllersvend i Slemmingehus Mølle.

Carl, 19 år, kommer først ud at tjene, så smedelærling i Tarm i Vestjylland.

Lars, 17 år, tømrerlærling i Systofte.

Der må have været mange drøftelser om fremtiden. Alle tre er kommet ud at tjene, og måske er det ikke så let at finde vejen frem, og forældrene magter ikke, måske især økonomisk, at hjælpe alle tre sønner på vej. Samtidig vidste man, at mange emigrerede til USA og andre lande, og en farbror, Jens, kaldet "James Larson, farmer" fik i 1874 en søn i Minnesota i USA, så de kendte selv en, som var udvandret. Aviserne var fulde af annoncer med billige tilbud om rejsen.

Måske var Carl ikke så meget med i planerne, da han jo var langt væk i Jylland. I hvert fald er det ham, der bliver hjemme. Det vides ikke, hvorfor det blev ham.

Måske ville forældrene (moderen som senere gemte breve?) ikke slippe dem alle tre, og de to andre var måske mest ivrige efter at komme af sted.

Carl

Carl var soldat omkring 1893. Han fik med forældrenes hjælp en smedje i Ulslev i Idestrup sogn i 1895 og blev gift med **Karen (Kir)Stine** Larsen i 1899. De fik to piger, den ældste, Gerda, blev min mor. Da Carl solgte smedjen,



flyttede de til Idestrup, senere til Nykøbing, og til sidst ind til børnene i København .

En søster til min oldefar Ehlers Heyn har kendt de tre brødre. Hun blev i 1872 gift med Jørgen Knudsen, møllersvend på Orupgaard Boende i samme byer kan han have inspireret Frederik til at gå samme vej.

Frederik

Førstenavnet *Rasmus* blev vist næsten aldrig brugt, heller ikke i USA, hvor han ændrede kaldenavnet til *Fred Nelson*.

Som alle unge mænd blev han skrevet i Lægdsrullen. D. 1. maj 1888 flyttede han fra Slemminge, og i 15 måneder derefter meldte han flytning frem og tilbage mellem Systofte, Nr. Ørslev og Slemminge. I Nr. Ørslev melder en påtegning 9/8 1890 "*anmeldt afrejse til Amerika*". Rullen har til sidst: "*1893 ej hjemkommen*" og stemplet: "*Afsked 1909*". Han kom altså ikke på session og blev ikke indkaldt som soldat.

(Han døde den 31. dec. 1908).

Rejsen

Det er ikke lykkedes at dokumentere den første del af udrejsen til Liverpool i England. Han ses ikke i politiets udrejse protokoller fra København. Måske tog han over den nærliggende rute Gedser-Warnemünde til Tyskland og videre derfra. Men fra ovennævnte dato, d. 9. august 1890, til passagerlistens dato, d. 22. marts 1892, går 1 år og 7 måneder. Hvad Frederik foretog sig i den tid, vides ikke.

Det amerikanske slægtsprogram "Ancestry" giver alle nødvendige oplysninger fra Liverpool. Der findes en passagerliste for skibet i Ancestry med titlen: *Report and list of passengers taken aboard the S Catalonian, from the port of Liverpool for Boston - - this 22d day of March 1892*. I listen ses (nr.471) *Rasmus Niel-*

sen, farmer, Denmark, (destination:) Massachusetts, (mental and bodily condition:) Good.

“Farmer” er skrevet på listen med gentagelsestegnet ” udfor 13 personer, måske var det uden betydning.

Frederik var jo ikke farmer, men møllersvend.

Rejsen med et forholdsvis lille skib kunne tage op til en uge, Frederik har sikkert været blandt de 1500 af mange forskellige nationer på 3. klasse, og angivelsen af staten Massachusetts som stedet for bosættelse – hvad det jo slet ikke blev – tyder på, at rejsen alt i alt ikke var særlig behagelig og med uklart mål. Det vides ikke, om han rejste alene, eller om han fandt rejsefæller ombord.

Fra Liverpool sejlede man til sydkysten af Irland og lagde til i Queenstown, som nu hedder Cobh, ganske nær ved Cork city, hvor man tog flere ombord, inden turen gik videre over Atlanten. Fra denne by udvandrede ca. 3 millioner gennem et hundrede år. Tyve år senere var det herfra, at ”Titanic” afsejlede på sin katastrofale rejse.

Tværs over det nordamerikanske kontinent.

Hvorfor Frederik valgte en rute til Boston og ikke til New York, vides ikke, måske var denne rute den billigste. Hvorfor og hvordan han valgte den ugelange rejse videre fra Boston over til staten Oregon i vestligste del af USA, og hvor tilfældigt det var, vides heller ikke. Han rejste måske med toget, for nybyggertiden var ovre, og der var kommet flere jernbaner. *The Union Pacific trans-continental railroad* var åbnet i 1869, og *Northern Pacific Railroad* var lige nået til Portland i Oregon i 1883, også kaldet *The Oregonian Train*. Det tiltrak mange til det vestlige Amerika.

Portland, Multnomah County, Oregon, United States of America.

Oregon State ligger nordvestligst i USA, kun med Washington State nord for op mod Canada, og med Californien syd for. Befolkningstallet i Portland steg hastigt, if. Wikipedia fra ca. 800 i 1851, 17.500 i 1879; en vejviser ca. 40.000 i 1889, en anden i 1899 – da Lars døde – 96.600 indbyggere. I hele staten viste en folketælling i 1880 380 danskfødte, i 1890 1.280, i 1910 3.215. I Portland alene var der i 1910 1.196 med fødested i Danmark. Helt fremme i 1970 var der stadig 394 danskfødte i Portland og 1.527 med danskfødte forældre. Der var mange flere nordmænd og især svenskere. Han blev gift med en svensker, Hilma, som i andet ægteskab blev gift med en svensker.

Portland blev center for bl.a. skibsbygning, tømmer, fiskeri og mejeribrug og tiltrak mange landarbejdere og faglærte. Frederik var jo møller, Lars var tømmer.

Frederik i Portland

Hvorfor blev det Portland, han endte i – næsten helt ovre på den modsatte side af kontinentet, nær ved Stillehavet? Havde han følgeskab hele vejen, eller en del af den? Hvordan klarede han sig med sproget? Kun ganske få breve om senere begivenheder er bevaret. Så vi har nu intet, der ville kunne svare på spørgsmålene. Kun gennem de officielle kilder kan vi følge ham. Han var 22 år gammel.

I arkiverne for staten Oregon og byen Portland finder vi bl.a.:

Census (Folketælling) 1895, *Nielsen, Fred.* - Der er her gået tre år siden ankomsten.

Directory (Adressebog) 1899, *Frederick Nelson, miller, P. Johnson & Co, 328 Front.* – Han har altså fundet job som møller.

Adressebog 1901, ny adresse: *Residence 330 San Rafael.*

D. 12. oktober 1901 bliver **Fred Nelson** gift med **Hilma Christina Pearson**. Hun var født i Västmanland i Sverige d. 27. januar 1877. Oprindeligt navn: Persdotter og Persson.

Som attenårig rejste hun alene til Amerika i maj 1896.

I folketællingsskemaet i 1900, året før ægteskabet, ses bl.a.: Forhold til husets overhoved: "Servant". Hun har været i Amerika i fire år med: 0 dage "not employed". "Household members" omfatter i alt otte personer, heriblandt Hilma. Som "Institution" anføres "Good Samaritan Hospital". Om disse otte har boet og arbejdet på hospitalet, ses ikke.



Fred og Hilma fik to børn, to sønner: Carl Walter Nelson, født d. 27. juni 1902, herefter *Walter Raymond Clifford Nelson*, født d. 7. december 1905, kaldet *Clifford / Cliff*



Fred's liv blev kort, idet han døde allerede d. 31. december 1908 og blev begravet på Greenwood Hills Cemetery i Portland. Da var Walter seks år og Cliff tre år gammel.

Det fremgår af et par breve, at Frederik rejste hjem til sin søster og gudbarn Birtas konfirmation i 1898, mens han endnu var alene, medbringende et guldur som gave fra ham og broderen Lars.

Om han kom hjem flere gange, er nok usandsynligt, og Lars kom aldrig hjem, idet han døde allerede i 1899.

I en avisnotits gengivet i "Ancestry" meddeles det, at Fred Nelson døde af tyfus på "The Good Samaritan Hospital", og at han skulle begraves fra Den svenske Baptistkirke. Det er sandsynligt, at hustruen, den svenskfødte Hilma, har været medvirkende til dette – hun nævnes jo allerede i folketællingen 1900 i forbindelse med dette hospital. Det var grundlagt i 1875 med 25 senge og udvidet til 75 patienter i 1889.

Avisen skriver videre: "*Mr. Nelson efterlader enke og to små sønner, som bor på 718 Commercial Street. (Han) har boet i denne by i ca. 15 år og var vidt bekendt blandt de danske beboere i Portland. Han var chefmøller hos Albers Bros. 'Mill.'*"

Kirkeligt set blev der blandt de relativt få danskere gjort flere mislykkede forsøg på at oprette en dansk kirke. Fra 1871 var der en skandinavisk kirke, som man forlod i 1883. I 1889 dannedes en dansk kirke, som imidlertid blev solgt efter fem år. Endelig dannedes i 1901 "Bethany Danish Lutheran Evangelical Church of Portland", som eksisterede endnu I 1982. En norsk-dansk metodistkirke fra 1882 eksisterede også i 1982.

Af breve, som skal omtales nærmere i forbindelse med broderen Lars' død i 1899, fremgår det tydeligt, at både Frederik og Lars bevarede den stærke kristne tro, de havde med hjemmefra. Men hjemme på Falster var man blevet vakt i "Luthersk Missionsforening" og brugte kun Folkekirken i forbindelse med de kirkelige handlinger. Vi ved, at Lars fandt en fremtrædende plads i Frelsens Hær, og noget i brevene tyder på, at Frederik også kom dér. Eller også kan Hilmas forbindelse til The Good Samaritan Hospital og til den svenske kirke have haft religiøs betydning. Han blev jo begravet fra Den svenske Baptistkirke. Lige fra deres forældre, Niels og Bodil Stine, og til efterkommerne i syv generationer er en stærk, pietistisk præget tro bevaret i den danske slægt.

Hilma.

Hilmas første ægteskab kom kun til at vare otte år, fordi Fred døde i 1908, og hun stod tilbage med to små børn. Allerede godt ni måneder senere, d. 11. september 1909, blev hun gift med Herman Robert Ahlquist, beskæftigelse ”arbejder”, født d. 30. januar 1878 i Sverige. I senere folketællinger får hendes to sønner betegnelsen ”stedsøn”, og de tilføjer som sidste led til deres navn ”Ahlquist”.

Med Hermann får hun en datter, Helen Christine Ahlquist, født d. 15. oktober 1915, som altså er halvsøster til Walter og Cliff.

Et kuriosum: Hilma C. Ahlquist står i et motorregister fra 1946 som ejer af en ”Oldsmobile Coupé” fra 1936. Hilma dør d. 2. marts 1949, 72 år gammel, og Herman dør d. 17. september 1961, 83 år gammel.



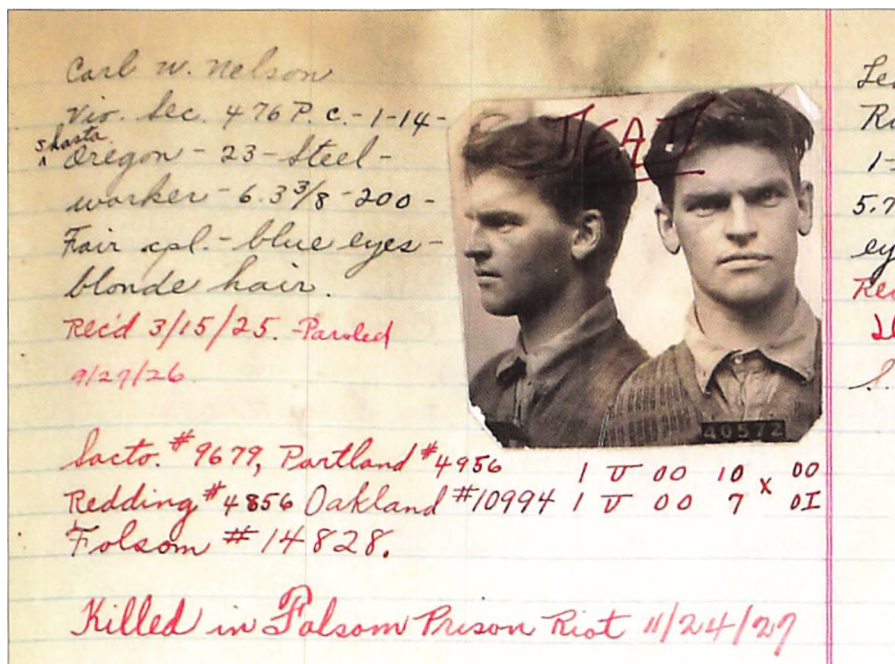
Frederiks og Hilmas sønner

Carl Walter Nelson's liv blev dramatisk og sørgeligt. Ingen kan i dag sige, hvorfor det gik galt, men man ikke det, at han mistede sin far allerede, da han var seks år, og at han hurtigt fik en stedfar, kan have påvirket ham.

D. 21. juni 1924 blev han gift i Portland med Helena Lenora Rivers, han var tæt ved 22 år, hun var født i 1901 og altså ca. et år ældre. Han beskrives som stålarbejder; det er omtalt, at han var usædvanlig høj, 193 cm.



Walter var nok ikke blandt de bedste, for der gik ikke mere end ca. ni måneder, før han d. 15. marts 1925 blev anholdt i nabostaten Californien og idømt fire års fængsel. Min "korrespondent" Karina Schmahl, min nulevende hovedkilde i Portland med omfattende registre i "Ancestry", siger, at han og hans kone forfalskede checks. Helena var altså med, men det ses ikke, at hun blev straffet. Walter blev indsat i San Quentin Prison i nærheden af San Francisco og prøveløsladt efter halvandet år, i september 1926.



Han kunne imidlertid ikke overholde reglerne og blev i juli 1927 indsat igen, denne gang i Folsom Prison, stadig i Californien. Her er han deltager i "The Folsom Riot", et fangeoprør, hvor han bliver dræbt ("killed") d. 24. november 1927, 25 år gammel og bliver begravet på fængslets gravplads.

Fangerne udnyttede den sparsomme bemanning på "Thanksgiving Day" til at tage magten i en stor del af fængslet. Dagen efter opgav fangerne efter kampe, der havde adskillige dræbte, heriblandt

Walter. (Fem oprørere blev senere henrettet!)

En efterkommer, Karina Schmahl, barnebarn af broderen Clifford, har hørt fra denne, at han blev ramt i hovedet, men ikke var deltager i selve oprøret, ("*as a bystander*").

Hjemme på Falster forlød det, efter hvad min mor Gerda, Carls datter, sagde, at han var død i et trafikuheld.



Helena Lenora Rivers

var ikke enke længe, idet hun allerede godt fire måneder senere, d. 1. april 1928, 27 år gammel, blev gift med **Raymond Clifford "Cliff" Nelson**. Men hun var ikke et godt parti. Ægteskabet blev hurtigt annulleret, dvs. ophævet, lig med ikke eksisterende, dvs. "-en af ægtefællerne har løjet om noget, f.eks. alder eller allerede gift – jeg kan ikke huske, hvad grunden var." (Karina Schmahl). Helena forsvinder ud af sagaen og hendes videre skæbne kendes ikke.

Karina hørte fra sin farfar, Clifford, om Helena, som både Walter og Cliff kort havde været gift med, at hun ikke var et godt menneske ("*She wasn't a good person*"), og hun ved ikke, hvorfor de overhovedet blev gift.

Raymond Clifford Nelson

"Cliff" blev født d. 7. december 1905 og fik et meget længere liv end broderen. Efter det korte, annullerede ægteskab med Helena i 1928 boede han alene if. folketællingen i 1930. Men den 15. marts 1935 blev han gift med **Alagonda Jaeger Davenport**, kaldet **Gonda**, født d. 11. juli 1908. Cliff og Gonda's ægteskab må have været et af de lykkelige i familien, idet det varede livet ud, i 53 år. Som næsten alle i slægten boede de hele livet i Port-

land. De fik to sønner:

Theodore Phillip Nelson, 1936 – 1993

Larry Clifford, 1939 – 2010

Samt to plejebørn.

Raymond Clifford døde d. 24. oktober 1988, 82 år gammel, og

Alagonda døde d. 18. september 1990.

Begge blev 82 år gamle, efterladende både børn og børnebørn, heriblandt Karina Schmahl.



Lars

I folketællingen fra 1890 ses **Lars** i Systofte som ”tjenestetyende”, 16 år gammel. Han har måske aftalt med sin bror Frederik, at denne skulle skrive hjem og fortælle, hvordan det var gået i Amerika. Og Frederik har nok opfordret ham til at følge efter.

I hvert fald indføres han i Politiets udvandrersprotokoller i København den 6. juni 1893, tømrer, 20 år. Han ved, hvor han agter sig hen, idet man på vedkommende side i protokollen, der rummer 16 navne, kun ser to, der ikke angiver New York som bestemmelsessted. Ved Lars står ”*Portland Oregon*”.

Den 23. juni 1893 ankommer han til New York med ”Island”, 20 år og 2 måneder gammel, på Ellis Island. Denne store modtagestation var lige blevet taget i brug året før på den ø, hvor også Frihedsgudinden befinder sig.

Den 1. juli 1893 er han registreret i Portland.

Det eneste livstegn fra Lars, som kendes i dag, er et brev med kuvert. Det er stemplet i Portland d. 11. september 1898, med adressen ”*Miss Birtha M. Nelson, Ulslev, Nykjøbing Falster, Danmark Europa. Adr. Wæver N. Larsen*”.

Brevet er skrevet den 10. september 1898 i anledning af Birtas konfirmation, som fandt sted d. 2. oktober det år.

Portland September 10 1898

Kjære Søster!

Gud velsigne dig!

Jeg havde lovet at skrive et Brev til dig naar du skulde konfirmeres, og da Tiden nu nærmer sig, saa vil jeg prøve paa at nedtegne faa af mine Tanker paa et Papir og sende dig.

Først vil jeg begynde med at ønske dig til Lykke i Anledning af din Konfirmation, og min Bøn er, at naar du nu i en offentlig Forsamling har aflagt og bekræftet dit hellige Daabsløfte, at du ikke alene har gjort det med Munden, men at du ogsaa af Hjertet kan sige Djævelen og Werden Farvel og tage op dit Kors og følge Jesus.

Min kjære Søster, naar du nu bliver konfirmeret og gaar ud i Verden, lykkelig er Du hvis du har Jesus til at følge og lede dig, thi mange Fristelser vil komme op for dig, og mange snarer vil blive lagt i din Vej, men husk altid paa, at den Gud som er din Skaber han slumrer ikke; "Han tillader ikke din Fod at snuble, og han, som bevarer dig, slumrer ikke. See, han slumrer ikke, og sover ikke, han som bevarer Israel. Herren er den som bevarer dig, Herren er din Skygge ved din højre Haand" Ps 121. Jeg er kuns ung endnu, jeg har set og prøvet en god del af Verden, jeg har set en lille Smule af hvad Synd kan bringe Mennesker til, jeg prøvede for mange Aar at finde Fornøjelse her i Verden; men ak hvor Verdens Fornøjelser og Glæder er kortvarige. Vort Liv her paa Jorden forsvinder lig en Drøm, og hvad er vort Liv her paa Jorden foruden Jesus foruden Haab af Evigheden.

Kjære Søster jeg er glad jeg kan fortælle dig at jeg hviler paa den faste Klippe "Jesus", i ham har jeg funden den Glæde som Verden ikke kan give eller tage fra mig, en Glæde som varer ved i Tiden og langt mere i Evigheden, naar jeg skal see Jesus som han er, og lovsynge hans Navn med forklaret Tunge. Hvordan du har det ved jeg ikke; men jeg haaber du er iblandt dem der har Olie paa Lampen naar Brudgommen kommer?

Naar du nu gaar ud i Verden glem aldrig din Fader og Moder, glem

aldrig at du har en Broder i Amerika som beder for dig, og for alting glem aldrig "Jesus", som har sagt: Se jeg er med dig alle Dage indtil Verdens Ende"!

Jeg haaber at Frederik kommer hjem omtrent samtidig med dette Brev, han kan saa fortælle dig alt nyt fra Amerika. Nu til Slutning en venlig Hilsen til dig selv dine Forældre og Brødre fra Eders med Guds Søns Blod dyrekjøbte Søn og Broder, i Striden for Synderes Frelse.

Marius Nelson

Sergeant-Major

Underskriften er værd at bemærke. Brugen af hans første navn "Marius" kunne tyde på, at "Lars" ikke var alene om at blive brugt. "Sergeant – Major" viser, at han hørte til i Frelsens Hær, hvor han havde opnået en vis position, og at han gerne ville vise sin lillesøster dette.

Allerede året efter bliver Lars syg og afgår ved døden, kun 25 år gammel. Det er nøje beskrevet i tre breve hjem til forældrene. Uden tvivl har moderen, Bodil Stine, i Ulslev gemt disse breve og har afskrevet dem, så de nærmeste også kunne læse dem, og det er fra disse afskrifter, der i det følgende skal berettes.

Det første brev er ikke dateret, men ved at følge beretningen kommer man til, at det er skrevet torsdag d. 26. januar 1899. Kun den første side i det lille hæfte med moderens afskrifter er bevaret af dette brev, som hun har skrevet af med den gamle gotiske håndskrift, som det kræver erfaring eller tysksproget skole at kunne tyde. Dette brev blev transskriberet af min nabo fra det tyske mindretal i Sønderjylland.

Navnet "Donna" alene har det ikke været muligt at efterspore, en blandt flere muligheder kunne være, at hun er hans forlovede.

Frederiks brev:

Kjære Forældre Guds rige Naade og Fred

Jeg kan meddele Eder at Lars er meget syg endnu. Han var næsten rask og saa flyttede de ham ud af Hospitalet i Fredags. Men saa om Søndagen blev han syg igjen og vi maatte have Doktoren 2 Gange, men han blev ringere og ringere til i Mandags [23. januar 1899], da vi maatte have ham 3 Gange og saa om Aftenen tillefonedede dig [de] efter mig. Jeg skulde nemlig arbejde til Kl. 12 og jeg holdt op lige strax og gik ud hvor han boede og Donna var der ogsaa og da vi havde siddet der lidt, bad han os om at komme og sige det sidste Farvel. Jesus ventede paa ham og det var meget haardt for os. Saa blev han helt kold og Pulsen stod næsten stille, men saa vognede han igjen og saa kom Doktoren og sagde det eneste der var at gjøre var at operere ham igjen og tage ham ud paa Hospitalet, men da han ikke paa nogen Maade kunde kjøre, saa maatte jeg gaa og faa 5 Mand og saa en Bærevogn, saa maatte vi bære ham næsten ¼ Mil. Og saa gik igjennem en anden Operation og saa i Aftes Onsdag var jeg derude men da kunde han ikke tale, og nu i Aften telefonedede de at hans Forstand er gaaet bort. Dog de tror han kan leve, men han føler ingen Smerter da de giver ham saa meget Morfin. Jeg maa arbejde om Dagen og hver anden Nat. Og hver anden Nat er jeg derude, saa det er haardt for mig.

Her slutter moderens afskrift med gotisk skrift. Det virker uafsluttet, og der er mere plads på siden, men den er tom.

Det næste brev er meget langt og er bevaret i sin helhed. Det beskriver Lars' sidste dage og død, kun 25 år gammel, som indtraf den 27. januar 1899, og han blev begravet d. 29.

Frederik har uden tvivl mest tænkt på sine forældre derhjemme, da han skriver som i en dagbog om de sidste dage med selv de mindste, ubehagelige og sørgelige detaljer. Her skal kun kommenteres nogle få ting.

Som i det foregående brev omtales en "Donna", som det ikke er lykkedes at identificere, men omtalen af hende under begravelsen kunne tyde på, at de var forlovede.

Den dramatiske beskrivelse af sygdommens forløb giver ikke klart svar på, hvad han fejlede. Dog skriver Frederik i sit brev: ”- opereret igjen af 6 af Portlands bedste Doktore, men (de) kunne ikke gjøre noget for ham, da det var indvendig af hans Lever - -”. Og lidt senere: ”- Doktoren kom saa og skar Hul indtil hans Lever - -”. Karina Schmahl antyder tyfus, som Frederik jo dør af i 1908. Måske er sygdommen omtalt i et tidligere brev – se første linje i første brev: ”- at Lars er meget syg endnu”.

Der fortælles om en begravelse med meget stor deltagelse og megen ceremoni, og Frelsens Hær omtales direkte, så det var dér, han hørte til. Ved sin død som 25 årig nåede han ikke at blive gift; han var tilsyneladende velanskrevet, og han var nok glad for sin position i Hæren som Sergeant-Major. Der kendes ingen billeder af ham.

Gravstedet er fundet i Portland på ”Lone Fir Pioneer Cemetery” af Karin Schmahl d. 8. august 2019. Hendes kommentar: ”Jeg besøgte Lars Marius Nelsons grav i dag. Hans gravsten var dækket af snavs. Jeg formoder, at ingen har besøgt hans gravsted i over 100 år.”

F14, F15

Frederik skriver også i sit brev: ”- - og saa havde han en kristen Broder som han havde levet hos i meget lang Tid, til at være ved ham baade Dag og Nat - -”. Denne ”kristne broder” er Georg Teodor Aasted. Han skrev også et brev til Lars’ forældre, dateret den 30. januar. Dette brev er holdt i samme stil som Frederiks, mere fuldt af pietistiske og gudfrygtige vendinger end af facts. En udtryksform, som de kendte allerede hjemmefra, og som de havde genfundet i Frelsens Hær.

Georg Aasted var kommet til USA som 11 årig i 1881, formodentlig sammen med forældrene, altså har han ikke rejst sammen med Frederik og Lars. I år 1900, ved Lars’ død, er han 32 år gammel, syv år ældre end denne. Han angiver sig som ”laborer” i jernindustrien. I brevet skriver han, at ”han har levet hos os i næsten

4 Aar, lykkelige Dage"- altså ikke fra begyndelsen godt seks år tidligere.

Der er lidt, som kan føjes til kendskabet til Lars' sidste tid:

Karina har undersøgt deres adresser på gamle bykort, og hun kan se, at de tre har boet i nærheden af hinanden, så de har haft mulighed for at kunne gå fra den ene til den anden, hvilket brevene også næsten forudsætter.

Lars havde været syg i næsten to måneder, da han døde og blev begravet "*fra vores Forsamlingshus*". Der var over 600 mennesker inde og flere udenfor, "*vor Leder*" talte, og omkr. 200 med et *musikkorps* fulgte kisten til graven.

Disse udsagn bekræfter, hvad der jo også antydes andetsteds:

Der tales ikke om en kirke, en præst eller et sangkor, så Lars og Georg, måske også Frederik, har følt sig hjemme og hørt til i Frelsens Hær.

Endelig bekræfter denne meget store deltagelse, hvad Georg slutter med: "*Han var godt lidt af alle.*"

Samlet og redigeret af Henning Ehlers Olsen, juni 2020.

Førstelærer M.V. Sass-Nielsen, Moseby

Uddrag af ”Slægtsbog”, hvor Sass-Nielsen fortæller om slægten og sin barndom, ungdom, uddannelse, militærtjeneste og sin tid som andenlærer i Kraghave.

Mathias Vilhelm Sass-Nielsen, der blev født i 1849, var søn af førstelærer Christen Nielsen i Kippinge, blev lærer fra Skaarup Seminarium i 1869, aftjente sin militærtjeneste, hvorefter han blev Andenlærer ved Kraghave skole.

Målet, der gerne skulle nås så hurtigt som muligt, var at blive førstelærer, at få sin egen skole, og det begyndte han hurtigt at arbejde på.



Sass-Nielsen fortæller:

”Under mit ophold i Kraghave søgte jeg forskellige Lærerembeder i Stiftet og maatte saaledes omkring til adskillige Sogneraadsmedlemmer. Det var mig meget imod at vandre denne Tiggergang og ydmyge mig for Sognets vise Fædre. Det gjaldt om at vise sig fra den mest fordelagtige Side, men da jeg af naturen er et meget beskedent Menneske og tilmed ikke hører til de meget talende, saa kneb det svært for mig at fremstille mig i et fordelagtigt Lys, og jeg maatte ordentlig skyde Hjertet op i Livet, før jeg fik mod til at træde over de ofte myndige og selvbevidste Herrers Dørtærskel.

Jeg har således engang søgt et embede paa Fejø og kom derover i en Sejlbaad, som Pastor Blicher havde lejet til Femø, hvor hans kone endnu boede, efter at han selv kort forinden havde overtaget Embedet i Tingsted. Jeg overnattede i Femø Præstegaard og tog næste dag med Baad over til Fejø. Her vandrede jeg saa rundt paa Øen til de forskellige Medlemmer af Øens Sogneraad og kom blandt andre ogsaa til en Gaardmand, der var i færd med at pløje sin Mark. Da jeg ville vise ham mine anbefalinger, erklærede han ganske ærligt, at han ikke var i stand til at læse Skrift, og bad mig

derfor om selv at oplæse det for ham, og dette maatte jeg da gøre, siddende henne paa en grøftkant. Ogsaa Øens Præst aflagde jeg et besøg. Han tog venligt imod mig, læste mine anbefalinger og sagde, at han dog skulle notere mit navn og mine Karakterer, hvorpaa han gik hen til Pulten, fremdrog et stykke Papir og en Blyant og lod, som om han nedskrev noget, men tog sig ikke i agt for, at jeg lange Menneske kunne se over hans Skuldre og opdage, at han alligevel slet intet nedskrev. Jeg harmedes over denne hykelske Sjælesørger, men lod som ingenting og forlod ham. Jeg fik ikke Embedet paa Fejø, blev vistnok ikke engang indstillet til det; man ville have og fik ogsaa en Lærer Carstens, der havde lovet at oprette en Navigationsskole der paa Øen. Dette fik han dog ikke gjort, men nedlagde embedet efter kort tids forløb, drog til Aalborg og oprettede en Sømandsskole der.

En saadan Embedsjagt kunne ofte være forbundet med megen besvær og ret store Udgifter og endda som oftest være fuldstændig forgæves. I de Tider havde man endnu ingen Jernbaner paa Lolland, og Cyklen var et ukjendt Befordringsmiddel. Enten måtte man da benytte Apostlenes Heste, men hvad man herved sparede i Penge, tabtes igen i Tid, eller ogsaa maatte man køre med den kongelige Post, der ad Hovedvejene kørte fra Købstad til Købstad, men denne maade ar rejse paa var ingenlunde billig. Jeg har saaledes paa mine Embedsjagter nogle Gange benyttet den gule Postvogn, der hver Dag gik fra Nykøbing over Sakskøbing og Maribo til Nakskov. Men hvor kunne dog saadan en Køretur være trættende! Den tungtbelæssede Vogn sneglede sig langsomt hen ad den tit noget ubanede Vej, og var man saa uheldig at være selv fjerde i den lukkede Kareth, maatte man for Pladsens Skyld krybe sammen i et Hjørne, hvor man bestandig maatte indtage samme Stilling uden at kunne vride eller vende sig, og hvor man havde yderste Besvær med at faa anbragt sine lange Ben, der bestandig truede med at komme i Konflikt med de medrejsendes dito. Når man saa langt om længe kom til Maribo, hvor der skulle skiftes heste, var det en sand lettelse at kunne staa ud af Vognen og rette

Benene nogle Minutter, indtil man igen maatte indtage sin Plads for atter at martres den fire Mil lange Vej til Nakskov.

Engang var jeg ovre på Nakskovegnen for at søge et Embede i Langesø i Vesterborg Sogn. Jeg var en tidlig Sommermorgen kommen til Stokkemark Kro, kørende en stor Del af Natten på ovenævnte Maade. I løbet af dagen gennemstrefede jeg det store Vesterborg Sogn for at besøge Sogneraadets Medlemmer og kom sent om Aftenen træt og mødig tilbage til Kroen i den Hensigt atter at køre tilbage til Nykøbing med Postvognen. Pladserne i Vognen var imidlertid optagne, hvorfor jeg begav mig til fods til Maribo for at overnatte her. Midt om Natten kom jeg til Maribo Gjæstgivergaard eller "Maribo Hotel", hvor jeg ringede paa for at blive indladt, men jeg ringede for døve Øren, ingen tjenstvillig Aand rørte sig for at give mig Adgang til den længselsfuldt ventende Seng. Jeg gik da videre til Saksøbing og vederkvægede mig her paa Torvet ved Byens Pumpe, under hvilken Nydelse en af Byens Vægttere nærmede sig for at tage i Øjesyn den fordægtige Person, der paa denne Tid af Døgnet, henad kl. 2 om Morgen, paa dette usædvanlige Sted nød sin Morgendrik. Da han formodentlig intet mistænkeligt fandt ved mig, antastede han mig ikke, og jeg fortsatte da Vejen ad Nykøbing til. Henimod den Tid, da Folk begyndte at staa op, besluttede jeg at gøre mit Morgentoulet ved en Mergelgrav i Nærheden af en Bondegaard. I denne hensigt trak jeg min Frakke, min Vest og mit Kravetøj af og steg ned til det indbydende friske Vand, men saa da til min store Forundring en Karl og en Dreng, der bag ved et Gjærde, krybende og forsigtig listende nærmede sig, aabenbart i den Tro at blive Vidne til en Selvmorders tragiske Endeligt i de kølige Bølger. Da de imidlertid saa mit uskyldige Forehavende, skyndte de sig skuffede tilbage til Gaarden. I Nykøbing fik jeg mig en ordentlig Frokost, som jeg haardt trængte til efter den lange og anstrengende Fodtur, og kom endelig hen paa Formiddagen til mit Hjem i Kraghave Skole, hvor jeg straks søgte min Seng og sov de retfærdiges Søvn til langt ud paa Eftermiddagen, skønt Børnene var i Skole og i

Fritiden tumlede paa alle sider af mig.

Denne fodtur er nok den længste, jeg nogensinde har foretaget mig, og jeg har altid været lidt vigtig af den og har ved lejlighed nævnt den som et Vidnedsbyrd om, hvorledes raske Folk kunne bruge deres Ben i de gode gamle Dage i Modsætning til Nutidens Ungdom, der krymper sig ved at gøre en Fodtur paa en Fjerdingvejs Længde. Men da jeg engang brovtede af denne Fodtur for min gamle Fader, lo han af mig og ytrede, at det var ingen Ting imod, hvad man kunne præstere i hans unge Dage, og som Eksempel derpaa anførte han, at han engang i sine Velmagtsdage havde gaaet eller rettere løbet – thi han tog Skoene i Haanden og løb paa Hosefødderne – fra Kolding over til Varde paa én dag og tilbage igen den næste.....

.....I Efteraaret 1875 blev Moseby Skolelærerembede ledigt, idet Lærer N. Petersen blev forflyttet til Bursø paa Lolland. Jeg havde mine Betæneligheder ved at søge dette ledige embede, dels fordi der krævedes af den nye Lærer, at han skulle være Kirkesanger og Organist ved Aastrup Kirke, og jeg var lige dårlig til begge Dele, og dels fordi det var Biskop Monrad, der havde Kaldsret til Embedet, og han havde Aaret i forvejen ved Bispegildet i Taaderup Præstegaard ladet mig forstaa med, at jeg nok skulle blive i Kraghave endnu en tre Aars Tid, og saaledes kunne jeg ikke have stort Haab om at blive kaldet til Moseby Skole. Lærer Christiansen (førstelærer i Kraghave skole) imødegik imidlertid mine Betæneligheder og raadede mig paa det kraftigste til at forsøge min Lykke, ligesom han ogsaa lovede at tage med mig til Aastrup Sogneraad og tale min Sag, saa godt han formaaede, og jeg besluttede da alligevel at søge Embedet.

En Søndag Morgen i Oktober kørte Christiansen og jeg da til Aastrup. Vor kusk var nuværende Sognefoged Peter Pyndt i Klodskov, der endnu var et ganske ungt Menneske, som opholdt sig hjemme hos sine Forældre i Stubberup. Han havde en Morbroder i Aastrup, nemlig Gaardejer Peter Krag, og hos denne staldede vi da ind og fik hos vor gæstfrie Vært en hårdt tiltrængt Frokost.

Her fik jeg da at vide, at P. Krag's Genbo, Gaardmand Hans Pust i Aastrup, var Medlem af Sogneraadet. Jeg gik da straks efter Frokosten over til denne Mand for at røgte mit Ærinde. Han tog meget venligt imod mig og indbød mig øjeblikkelig paa en Snaps og et Glas Øl. Endskønt jeg meget sjældent drak Brændevin og navnlig ikke saa tidligt paa Dagen, turde jeg dog ikke andet end stikke Snapsen ud for ikke at støde en Mand, hvis Velvillie det gjaldt om at vinde, og muligvis jeg netop derved vandt hans Hjerte og ved Indstillingen hans Stemme, thi jeg fik senere at vide, at han langt fra gik af Vejen for en høj Dram.

Under Samtalen meddelte H. Pust mig, at hele det samlede Sogneraad om Eftermiddagen skulle samles oppe ved Gadedammen i Vejringe, hvor jeg da saa nemt kunne forestille mig for det høje Raad og faa det i Tale. Imens var det blevet Kirketid, og jeg gik da i Kirke, hvor jeg for første Gang hørte og saa den Præst, Pastor Glahn, som gennem mange Aar skulle blive mig en saare human Tilsynsmand og oprigtig Ven. Om Eftermiddagen gik saa Christiansen og jeg til Vejringe, hvor jeg ganske rigtig traf Sogneraadet, som jeg fremstillede mig for som Ansøger til Skolen i Moseby og overrakte hver af Medlemmerne et Exemplar af mine Anbefalinger, som jeg i forvejen havde ladet trykke for at spare det meget arbejde med Afskrivning hver gang jeg søgte et Embede. Jeg slap saaledes fri for at fremstille mig og ydmyge mig for hvert enkelt Sogneraadmedlem, hvilket var mig i højeste Grad en pinlig Situation, men jeg troede ganske vist heller ikke, at en saa kortvarig Audiens hos det samlede Raad ville føre til et for mig gunstigt Resultat.

Om Eftermiddagen besøgte Christiansen og jeg gamle Lærer H. Lindholm, der tidligere havde været Lærer i Moseby, men havde taget sin Afsked og nu boede i Aastrup som Bogholder for den af ham selv oprettede Sparekasse. Her traf jeg hans Brodersøn M. Lindholm, der under Vakancen var Vikar ved Skolen i Moseby, og han fulgte med mig derned for at jeg dog kunne se den Skole, jeg søgte, og samtidig hilse paa Præsten. Jeg var ikke inde i Skolen,

da Lærer Petersens Hustru endnu ikke var flyttet over til sin Mand i Bursø, men derimod var jeg nede i den store og dejlige Skolehave, hvor jeg særlig beundrede de store Graapæretræer, under hvilke der laa saa mange nedfaldne Graapærer, som vi delikate-rede os med. Lige over for Skolen boede Sogneraadets Formand, Husmand Jens Mortensen, og det fortaltes mig senere, at hans lille sammenkrøbne Kone den Dag havde set mig ved Skolen og erklæret, at mig ville hun, som hun kunne bande, rigtignok ikke have til Lærer i Moseby, da jeg ikke saa ud til at kunne leve mange Dage. Heldigvis fik hun ikke Lov til at raade, og heldigvis har jeg nu levet mange Aar efter hendes Død.

Jeg var derpaa ude hos Pastor Glahn, der ganske vist tog særdeles venligt imod mig, men dog ikke, hvad jeg senere erfarede, var videre gunstig stemt for at faa mig til Lærer, ganske sikkert fordi han frygtede for, at jeg ikke fuldt ud var min Plads voksen som Kirkesanger og Organist, og i saa Henseende havde han fuldstændig Ret, da mine evner i den Retning ikke var store. Men det glæder mig nu at kunne tilføje, at Pastor Glahn senere saa mange Gange baade i Ord og Gjerning har ladet mig forstaa, at han satte Pris paa mig, og at jeg i hvert Fald ikke skuffede ham med Hensyn til min Gjerning i Skolen.

Efter denne Embedsjagt, der jo var forbundet med mindre Besvær og færre Udgifter end flere andre, jeg havde foretaget, tog jeg tilbage til Kraghave og tænkte i de følgende Uger ikke meget paa Moseby, idet jeg betragtede min Ansøgning om dette Embede for lige saa usikkert som en Lodseddell i Lotteriet. Derimod havde jeg i de samme dage et ganske svagt Haab om muligvis at blive kaldet til Grønnegade Skole paa Lolland, Thi hertil var jeg af Sogneraadet indstillet som nr. 2. Som Nr. 1 var indstillet Andenlærer H. Nielsen i Vaalse, der var tre Aar ældre Seminarist end jeg og var gift paa sit lille Embede, men jeg vidste for sikkert, at Provsten meget nødig ville kalde ham, da han frygtede for, at han ville blive en ihærdig Agitator i Venstreretning. Han blev dog alligevel kaldet til Embedet i Grønnegade, og jeg havde jo ingen Grund til

at føle mig skuffet, men var alligevel i mindre godt Humør, da jeg en Aften i Nykøbing af Avisen saa, at han var bleven kaldet.

Da skete det den 28. eller 29. Oktober, at jeg modtog et brev fra Vikaren i Moseby Skole, M. Lindholm, i hvilket han meddelte mig, at han selv var indstillet til den ledige Embede som Nr. 1, Hjælpe lærer Larsen i Nr. Vedby som Nr. 2 og jeg som Nr. 3. Endvidere meddelte han mig, at et Par af Skoledistriktets beboere havde været hos Biskoppen med Anmodning om at faa kaldet Nr. 1, men Biskoppen havde svaret, at der kunne han ikke tjene dem, men at der derimod sad en ældre Lærer ved Kraghave Skole, som de nok kunne være tjent med, og Hr. Lindholm ville nu lykønske mig til Embedet, da han var aldeles sikker paa, at jeg blev kaldet.

Da jeg modtog dette overraskende Budskab stod jeg just færdig til at gaa med Lærer Christiansen til Taaderup, hvor vi var indbudt til Høstgilde hos Gaardejer og Teglblænder P. Larsen. Jeg gik straks ind til Christiansen, foreviste ham Brevet fra Lindholm og spurgte ham, hvad jeg nu skulle gøre. Han raadede mig til ufortøvet at gaa ud til Biskoppen; jeg krympede mig svært ved at gøre dette, da jeg ligefrem frygtede for at stedes til Audiens hos Hs. Højærværdighed, men besluttede mig dog omsider til at følge hans Raad, skød Modet op i Brystet og gik til Nykøbing. Men hvor bankede dog Hjertet i Livet paa mig, da jeg stod i Biskoppens Forværelse og med rystende Haand bankede paa Døren ind til Kontoret og hørte Biskoppens: Kom Ind! Men da jeg havde præsenteret mig som Andenlæreren fra Kraghave, lettede det svært, da Biskoppen smilende erklærede, at han kendte mig jo saa godt fra Visitaten Aaret i Forvejen, og derpaa med fremstrakte Hænder ilede hen til mig, tog min Haand og ønskede mig til Lykke. Da jeg meget beskedent spurgte om Anledningen, meddelte han mig, at han allerede under 27. oktober havde kaldet mig til Lærer ved Moseby Skole. Jeg blev saa overrasket over denne Glædelige Tidende, at jeg nær havde glemt at fremstamme min ærbødige Tak for den aldeles uventede Befordring. Mærkeligt nok spurgte Biskoppen mig, hvorfor jeg ikke havde fremstillet mig for ham før nu, da Ind

lingen til Embedet allerede var foregaaet den 24. oktober, men jeg kunne da med Sandhed undskylde mig med, at jeg aldeles intet havde vidst derom, før det meddeltes mig for en Times Tid siden. Biskoppen gav mig da en hel Del faderlige Formaninger om, hvorledes jeg med Sagtmodighed og Venlighed skulle forholde mig overfor Beboerne i Moseby, hvis disse skulle modtage mig mindre venligt. Han erindrede nemlig, at min Formand i Moseby var blevet modtaget paa en alt andet end elskværdig Maade, fordi de ikke havde faaet den Lærer, de ønskede, og var nu ængstelig for, at det samme nu skulle gentage sig for mit Vedkommende, da han atter havde undladt at kalde den Lærer, som Beboerne helst ønskede. Jeg fik heldigvis ikke brug for disse velmente Raad og Formaninger, da jeg ved min tiltrædelse af Embedet i Moseby overalt blev modtaget med den største Elskværdighed, selv af dem, der særlig havde ønsket og gjort sig Umage for at faa M. Lindholm til Lærer.”

M.V. Sass-Nielsen var førstelærere i Moseby fra 1875 til han tog sin afsked i 1920. Han døde i 1935.



Lærer Sass-Nielsen med Moseby skoles elever i 1908. Sass-Nielsen står til højre foran vinduet, til venstre andenlærer H. C. Andersen, der i 1928 kom i Landstinget.

Hvor bogen spejler

Af Stefan Outzen

Historikeren Stefan Outzen og fotografen Lars Schmidt har sat sig sammen for at fortælle om de skatte, der gemmer sig i Corselit-zeskoven, til vandrere og cyklister, der bevæger sig gennem den. Fortællingen er under forberedelse til udgivelse senere i år, men vi kan her give en lille smagsprøve.

Skovens tilblivelse og udvikling

Falster er det landstykke, der blev tilbage af en større sammenhængende morænelersformation, da isen mod nord smeltede, oversvømmede fastlandet og Østersøen blev skabt for ca. 12.000 år siden.

Mens landstykket sundede sig efter mange tusinde års tryk, spirede vegetationen frem til glæde for de indvandrede dyr og senere også de første mennesker.

Meget tyder på, at øens første træer var ege, muligvis iblandet fyr og hassel. Egen har været dominerende på Falster ned til Gedser frem til bogen holdt sit indtog fra omkring 500 f. Kr. De gamle ege i Hovedskoven er sandsynligvis de sidste naturlige efterkomere af de første træer på øen. Efterhånden som egne faldt for skibsbyggeri overtog andre arter ved naturlig spredning eller ved udplantning. I stenalderen skal skovlinden have domineret, mens bøgen først i bronzealderen vandrer ind sydfra.

Langs kysten, hvor sten- og bronzealderfolket engang levede, udkæmpede vikingerne kampe mod de vestslaviske venderne, der herskede langs kysterne i den sydlige Østersø og bragte navnet Corselitze med sig til Falster, da de slog sig ned der. De stavede det dog Kœcæliz, og det var navnet på en landsby. Korselitse, som det også hedder, har dog måttet vige for Corselitze med C og tz, som blev navnet på godset.

Øen hed Falster, ved vi fra en rejsebeskrivelse fra en nordmand med navnet Wulfstan, der sejlede forbi, mens vikingerne trak sig

ind i landet for at forskanse sig i den største af alle vikingeborge midt på øen. Adam af Bremen omtaler i sin "Historia Hammaburgensis Ecclesiae" øen fra sin rundrejse i Norden omkring 1075. Han skriver jo på latin, og øen hedder her Falstra. Han skriver desværre ikke noget om Falstra. Det er blot en af øerne, som i generelle vendinger beskrives som hjemsted for sørøvere.

Dengang lå kysten noget længere mod øst, og bopladserne lå enten, hvor der i dag er vand, eller længere inde i landet, for der er aldrig fundet levninger fra bopladser i skoven. Det er der til gengæld i det inddæmmede område ved Næsgård Nor, der strækker sig fra nordkysten til nordvest for landsbyen Næs. Her er der fundet flere stenalderbopladser. Noret blev inddæmmet 1854.

Navnet Falster er formentlig fra omtrent dengang Jesus (-1-31) gik rundt på Genezerat Sø, mener de lærde, og det skal være afledt af det fællesgermanske "faldan", som betyder "at folde", eller "felhan" som betyder "at skjule". Meningen må man selv søge. Men i øens folder gemmer sig mange skjulte skatte.

Ud af vikingekulturen voksede nogle erobringstørstige fyrster, der nok skulle belære de hedenske befolkninger omkring Østersøen, hvordan man underkaster sig Gud og konge. Det var Valdemarerne, der fra slottet i Vordingborg sendte soldater ud for at erobre og missionere. Venderne blev fordrevet fra Falster, og Valdemar den Store (1131-1182) fortsatte til Rügen, hvor han sammen med den sværdsvingende biskop Absalon (1128-1201) indtog Arkona og afbrændte en stor træfigur af den hedenske gud Svantevit.

Mens havet åd af kysten og i fred for fejderne langs den, voksede skoven atter op. Bøgen satte sig fast, og også andre arter stjal terræn fra de oprindelige ege og skovlinde. Således blev bøg, fyr, ahorn, elm og ask en del af det krongods, som Valdemarerne underlagde sig, og som forblev krongods, dvs. jord ejet af kongen, indtil 1425 for at sikre et passende jagtrevir, tømmer og brænde til ovnen.

Valdemar 2. Sejr (1170-1241) fortsatte i Valdemar Den Stores fodspor og udvidede ekspansionen ind i Baltikum. Det var her

han i 1219 fik banneret med det hvide kors på den blodrøde dug med hjem fra korstoget mod Estland.

Fra kong Valdemar 2.'s Jordebog ved vi, at der langs Falsters østkyst ikke var en eneste landsby. Det betyder, at man havde skånet skoven mod agerdyrkning, fordi man kunne udnytte træet og skoven, som dog var under pres fra vest, og landsbyerne Bønnet, Skjoltrup og Halskov flytter skovgrænsen mod øst i slutningen af det 14. århundrede.

Skoven blev fortsat brugt til græsning for husdyr. Især spillede skoven en rolle for svinehold, og svinene har været med til at sikre bøgen overtaget efter egen, fordi svin spiser olden, mens de lader bog ligge.

I perioden mellem 1425 og 1600 var godset i adelsslægten Falsters eje i fem generationer. Slægtsnavnet er taget fra øens navn og dukker første gang op i 1366, men slægten uddøde med Jens Falster i 1600. Efter ham havde Thyco Brahes bror Axel i tre år godset, før det kom tilbage på kongens hænder. Eller rettere dronningens. For Christian IV's mor Sophie af Mecklenburg (1557-1631) fik hele Falster som livgeding, en slags pension, og i 43 år regerede hun enevældigt på Falster fra renaissanceslottet, som hun fik ombygget i Nykøbing, mens Christian (1577-1648) tumlede rundt mellem Trediveårskrigen, Kalmarkrigen og byggeprojekterne i og omkring København. Selv fik hun i 1605 bygget et jagtslot, der lå hvor herregården Corselitze ligger i dag.

Sophie havde blik for skovens værdi og indså, at skovens beskyttelse var nødvendig for, at den skulle kunne levere tømmer, brænde og olden til svinefoder. Efter hende blev godset med skoven videreført af kong Christian V's dronning Charlotte Amalie af Hessen-Kassel, der også fik tildelt Falster som livgeding. Det var hende, der i 1705 fik ansat sin ekssvigerinde Marie Grubbes mand Søren Ladefoged som færgemand i Borrehuset for at sikre forsyninger nordpå med brænde.



Foto:
Lars Schmidt

Frem til Frederik V (1723-1766) var der ro i skoven. Riget fattedes dog penge. Krigene mod Sverige om magten over Østersøen - *Dominum Maris Baltici*, som Christian IV formulerede det – endte i en slunken statskasse og i Den Store Nordiske Krig 1709-20, hvor kongen forsøgte at tilbageerobre Skåne, Halland og Blekinge, som blev afstået til Sverige ved Roskildefreden i 1658.

På det tidspunkt havde Danmark en af de største flåder i Europa, og den skulle forsynes med både skibe, kanoner og krudt. Finansieringsgrundlaget blev bl.a. tilvejebragt ved salget af krongodset på Falster. Det sker i 1766, da Frederik V dør, og med enkedronning Juliane Marie af Braunschweig-Wolfenbüttel (1729-1796) som pennefører blev krongodset opdelt i ti godser, hvoraf Corselitze var det ene. Således kom det gamle krongods ud af hænderne på den sindsforstyrrede konge Christian VII (1749-1808) og hans kreative rådgiver, den tyske læge Johann Friedrich Struensee (1737-1772), der også tog sig kærligt af dronning Caroline Mathilde (1751-1775), indtil han blev henrettet for sine gerninger i 1772.

Efter en mellemand i 1766 med prins Carl af Hessen, som stod både kongen og Classen nær, endte godset med skoven på hænderne af industrimanden og generalmajoren Johan Frederik Classen i 1768. Classen var manden bag kanonerne og krudtet i

Frederiksværk, og nu kunne han også levere træ til flåden.

Landbrug og skovbrug blev principielt adskilt ved landboreformerne, der blev gennemført i den periode, men det får ingen praktisk betydning for Corselitze, der er på private hænder. I 1770 udsteder kong Christian V en skovforordning, der giver bestemmelser om hugsten i skovene og pleje med henblik på frembringelse af ny skov. Forordningen gælder først og fremmest kongelige skove, så måske ser vi derfor en stor stump skov øst for Bønnet forsvinde på det tidspunkt.

Optakten til forordningen er bekymringen for skovenes forfald. I 1763 trak kongen den tyske forsteskert Johann Georg von Langen fra Braunschweig til Danmark for at udfærdige en plan. I historiebøgerne beskrives begivenheden som et vendepunkt i dansk skovbrug.

Godset må dog leve med ”Fredskovs-forordningen af 1805”, der bygger videre på principperne i skovforordningen af 1770. Den pålægger skovejeren at hegne fredsskoven, og græsning i skoven bliver forbudt. Når gamle træer blev fældet, skulle nye træer plantes ud samme sted. Formålet med skovdriften skulle nu især være langsigtet træproduktion. Derfor blev der ikke hugget mere træ i end der voksede.



Foto: Lars Schmidt

Når planen fik en relativ succes, hænger det sammen med, at man havde fundet på at fyre med kul.

To år efter bombarderer englænderne i 1807 København, og Danmark tvinges til at aflevere flåden til England. Rigsrådet beslutter på det grundlag at frede alle egetræer, og man går i gang med at plante nye egeskove, så Danmark hurtigst muligt igen kan få krigsskibe. Det gælder også egetræerne i Corselitze. Egetræerne er i dag 200 år efter klar til levering.

Bøgeskoven havde dengang mere eller mindre fortrængt den oprindelige egeskov langs Falsters kyst, og bøgetræerne kunne over den længste strækning i riget ”spejle sin top i bølgen blå, nær saltens østerstrand”, og det var hvad de gjorde i Adam Oehlenschlägers nationalsang ”Der er et yndigt land” fra 1819.

Langelænderne hævder, at Stengade Skov med sin 1.600 meter kyststrækning øst for Tranekær skulle berettige til et karaktertræk ved danskhedens natur og være forlægget for Oehlenschlägers nationalhymne. Det begrundes i, at det skal forfatteren have sagt til sine venner i Rudkøbing. Vel var der ikke meget skov tilbage dengang. Kun 2 % af landet var dækket af skov, men ingen andre steder end på Falster kunne man finde 25 km bøgeskov langs østerstrand. Der kan selvfølgelig have været hensyn til versfødderne, den gode Oehlenschläger var åbenbart ikke på badeferie, da han besøgte Falster, for vandet er alt andet end salt. Her svømmer gedder og aborrer side om side med sild og torsk.

Det er næppe den lille stump skov på Langeland, der synges om, når titusindvis af øldrikkende danskere med klaphat hylder det danske fodboldlandshold. Det er kun kanten af Corselitzeskoven, der har format til noget så stort.

I dag er landets skovareal vokset til 12 %, men Corselitzeskoven er, som den var dengang, da Oehlenschläger fløjtede romantikken i gang med sin hyldest til vort land midt i krisetiden med statsbankerot, Norges adskillelse fra Danmark og tabet af den stolte flåde.



Foto: Lars Schmidt

Sket i Stubbekøbing de seneste år

Der sker ændringer i bybilledet hvert år, noget lukker, noget åbner og nogle forretninger får ny indehaver. Her viser vi noget af det.

Vestergade 26



Jacobsens Bageri, tidligere Stubbekøbing Dampbageri.

Bagermester Henrik Jacobsen (t.v.) og hans bror Jens Jacobsen (t.h.) overtog Dampbageriet til april i år.

Foto: Kjeld Mikkelsen

Bagermester R. Jacobsen med sit personale.

R. Jacobsen udskiftede i 1926 forhuset med den nuværende bygning.

Der har været bageri på stedet siden 1853.



*Senere ejere af Dampbageriet:
Knud Petersen 1949-1959
Gunnar Jensen 1959-1978
Helge Aalborg Hansen 1971-1978.*



Bagermester Leif Andersen har drevet bageriet fra 1978 til i år.

Vestergade 20



Ejendomsmægler Martin Eggers åbnede ny afdeling af Multibolig i Vestergade 20 i januar i år.

Foto: Kjeld Mikkelsen



Distriktslæge F.G. Lassen opførte ejendommen i 1895.

Vaskeriejer Flor købte den i 1936, og her var vaskeri indtil 1979.

I 1979 købte Andelsbanken Vestergade 20, og efter banken havde renoveret og indrettet forretning, flyttede "ABC Blomster" til adressen i 1982.

Karin og Ejner Johannesen overtog "ABC Blomster" i 1974 efter Agnes og Bertel Christiansen og drev forretningen under samme navn i næsten 32 år, de første år fra hjørnet af Vestergade og Bagergade.

Billedet er fra 2005, hvor de solgte "ABC Blomster" til Gitte Korczak og Sanne Andreasen.



Trojels Gård



I forbindelse med områdefornyelsen blev nogle gamle pullerter fra havnen stillet op ved indkørslen til Trojels Gårds. Der er installeret solceller i dem, så de lyser om aftenen.

Foto: Kjeld Mikkelsen

L.M.A.F.s magasin blev opført i 1866 af C.B. Benzon, som på det tidspunkt ejede Vestergade 10-14 og i 1866 købte nr. 18. L.M.A.F. står for "Lollandske Mejeriers og Andelshaveres Fællesindkøb".



Ejendommen som den så ud i starten af 1900-tallet, hvor Benzon havde solgt den, og hovedhuset var indrettet til hotel.

Vestergade 14 c

*Marianne Rydendahl åbnede
"Rydendahl Blomster" i 2019.*

*Forretningen er indrettet i en del
af den tidligere boghandel.*

Foto: Kjeld Mikkelsen



*Bygningen med Ewald
Rasmussens Boghandel
og Gunnars Cykler og
Legetøj*



*Gunnars vindues-
udstilling*



*Hele bygningen med boghandel, skotøjshandler
og barber- og frisørsalon i 1986.*

Vestergade 11



Susanne Stenberg åbnede brilleforretningen "Stenberg Optik" i 2018. Der er blevet solgt briller og smykker i lokalerne fra omkring 1920, hvor urmager Svendsen havde forretningen.

Foto: Kjeld Mikkelsen

Urmager Svendsens forretning. Billedet er fra et kort med reklamer for guldsmeden og skotøjshandlen på kortets bagside. Ca. 1930.



Thorvald Krøll havde overtaget sin fars forretning i Møllegade i 1922 og flyttede i starten af fyrrene til Vestergade. Thorvald Krøll solgte i 1968 til Troels Høeg.

Birthe Baker overtog forretningen i 1981 efter Troels Høeg og solgte den i 2004 til Tanja Cortsen



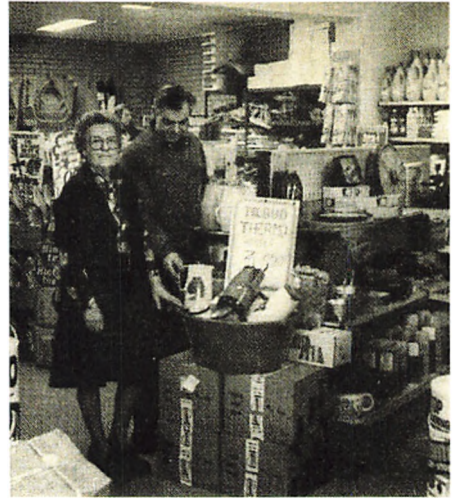
Havnegade 4



Henriette Rasmussen overtog i 2019 "Fiskeri og Fritid", som hun siden 2001 havde bestyret for Fiskernes Indkøbsforening. Fiskerne oprettede indkøbsforeningen i 1972.

Foto: Kjeld Mikkelsen

Fiskernes Indkøbsforenings butik blev ødelagt af en brand i 1978. På billedet ses butikkens daglige leder Nanna Sylow og foreningens formand fiskeskipper Svend Aage Olsen ved indvielsen af den nye butik efter den omfattende genopbygning.



Købmand J.M. Dressel købte grunden i 1917, men først i 1948 opførte han ejendommen, hvorfra firmaet med salg af landbrugsmaskiner blev drevet indtil 1970, hvor det flyttede til Tuemosevej. Firmaet J.M. Dressel A/S ophørte i 1997.

Formandens beretning ved generalforsamlingen den 20. februar 2020

For at komme godt i gang, vil jeg begynde min beretning sammen med digteren Benny Andersen:

Jeg kender ikke meget til meget

det jeg kender til er i forvejen meget udbredt

tænk at vide bare én bestemt ting, som andre ikke var stødt på

for eksempel forholdet mellem Mariehønsens pletter

Jeg ville ikke forholde min viden – tværtimod

af og til ville jeg rejse mig - ved møder og andre sammenkomster

og komme ind på pletterne – og derpå sætte mig

uden at vente nogen særlig anerkendelse

blot med den rankhed i ryggen – og fasthed i blikket det gi`r

at kunne henvise direkte til mariehøns.

Tidligere højskoleforstander Hans Jørgen Møller besøgte os i marts for at fortælle om **Benny Andersen**. Vi fik den aften historien om Danmarks nye nationaldigter, der døde i 2018. Hans Jørgen Møller havde personligt mødt Benny Andersen og det medvirkede naturligvis til at gøre foredraget mere nærværende. 25 deltog.

I april var Pia Dahl, organist, korleder, højskolelærer mm på besøg. Emnet var **Faldt Dannebrog ned fra himlen i 1219?** Svaret fik vi ikke. Men vi hørte om, hvordan Pia Dahl som chefdiregent for *Danske Livregiment Soldaterforenings Sangkor* i 12 år har fejret Valdemarsdag den 15. juni på Kastellet i København og vi hørte om og sang nogle af sangene om Dannebrog, bl.a. "Der er ingenting, der maner", "Vaj højt, vaj stolt og frit vort flag", "Højt fra træets grønne top" og flere andre – 40 var vi denne aften.

I maj var der tur til Klosterkirken i Nykøbing, hvor vi af Niels Reinholdt fik en grundig og engageret gennemgang af kirkens historie med efterfølgende rundvisning. Eftermiddagen sluttede i Charlotte Krøyers Spisestuer. 23 deltog.

I august var vi på tur til Marrebæk. Torben Dynesen fortalte om den gamle pumpestation og om kanalsystemet i Bøtø Nor. Dampmaskinen, som har trukket den gamle vandsnegl, blev startet og der var rundvisning på Pumpestationen. Herfra kørte vi til Toldcafeen i Gedser, hvor vi fik aftensmad. 22 deltog.

Efter sommerferien besøg af tidligere sognepræst Karen Margrethe Feldmose, der fortalte **Historier fra de syv verdenshave** - om sin tid som radiotelegrafist i Den danske Handelsflåde fra sidst i 60'erne til 70'erne. Karen Margrethe Feldmose mestrede det talte ord, vi savnede ikke billeder. Vi var 23 – samme aften talte Per Stig Møller om Kaj Munk i Stubbekøbing Kirke.

Sidst i oktober: **Årets gang i Kongehuset**. Torben A. Nielsen fortalte om sin 40-årige ansættelse ved Hoffet Vi hørte om, hvordan Torben Nielsen rejste med regentparret til deres opholdssteder på de forskellige slotte og ikke mindst med kongeskibet Dannebrog rundt til danske, færøske og grønlandske havnebyer. 38 deltagere.

En mørk novemberaften havde vi igen tidligere højskolelærer Jens Thøsing Andersen på programmet, denne aften med foredraget: **Udvandringen fra Danmark til Argentina**. Første del af foredraget handlede om udvandrernes historie, og anden del en rejse, Jens Thøsing havde foretaget. 40 var vi denne aften.

Sidste gang – i januar - Tømrer og socialpædagog Leif Jeppesen, Nykøbing F. **Sådan blev mit liv indtil i dag**. Da pensionsalderen indtrådte begyndte Leif Jeppesen at samle materiale til en bog om erindringer livet igennem. På baggrund af det indsamlede materiale fortalte Leif Jeppesen uddrag fra sit liv, begyndende i Vejringe. En meget lokal historie. 35 deltagere.

I aften er der så generalforsamling og efter generalforsamlingen har Jytte Matthiesen lovet at fortælle lidt om bogen Sønder Alslev i fortid og nutid.

LIV i Stubbekøbing, som vores forening er medlem af, har taget initiativ til nogle møder for foreninger i området. Vi har deltaget i begge møder med 2 repræsentanter. På nettet findes en Stubbekøbing-side, på siden /eller sitet kan man læse om foreninger i området og der er en foreningskalender, hvor alle møder kan blive optaget. Der kunne man også finde vores forening sidste år. Det fungerer godt, hvis alle bruger den. Eksemplet med Per Stig Møller, der talte i Stubbekøbing Kirke samtidig med, at vi holdt møde her, er naturligvis kedeligt. Den slags vil alle gerne undgå.

Bestyrelsen har holdt flg. møder:

Februar - kst. møde efter generalforsamling

I begyndelsen af marts – vi mødes på arkivet og udsender nye programmer

Juni – møde igen på arkivet, hvor vi i samråd med Karin drøfter indhold i årsskriftet – og om der skal udgives et årsskrift

September – før første efterårsmøde

November – næste års program

Januar – sidste hånd på næste års program samt drøftelse af generalforsamling.

Vi er for tiden 130 medlemmer. Sidste år i marts uddelte vi i nogle områder i Stubbekøbing vores program sammen med et pænt brev. Det gav resultater – ikke to-cifrede men alligevel nogle dejlige plusser på medlemslisten.

Foreningen har igen i år modtaget 2000 kr. fra Det Classenske Fideicommiss. Det er vi naturligvis meget taknemmelige for. Vi ser med sindsro på, at foreningens regnskab viser et mindre underskud. Den arv, vi modtog engang, er hjælpen og meningen var

netop, at den skulle bruges til foreningsarbejde i Lokalhistorisk. Vi forsøger stedse at finde gode foredragsholdere og det må vi betale for

Der er mange, jeg på vegne af Lokalhistorisk Forening vil sige tak til:

Arkivet v/Karin for hjælp og gode idéer, især ved udarbejdelsen af årsskriftet.

Tak til alle, der har bidraget med at skrive til årsskriftet.

Tak til de, der hver uge giver af deres tid til arkivet.

Tak til Gunvor Fisker for musikledsagelse

Tak til de, der uden at være medlem af bestyrelsen, hjælper både før og efter møderne

Tak til bestyrelsen for godt og loyalt samarbejde.

Og endelig skal der lyde en stor tak til jer medlemmer for interesse for vore arrangementer og trofasthed mod foreningen.

Efter generalforsamlingen sagde formanden:

Kære Hans

På generalforsamlingen i 2011 blev du valgt som suppleant i Lokalhistorisk Forening. På generalforsamlingen 2015 blev du valgt som medlem af bestyrelsen.

Ved denne generalforsamling har du ønsket at slutte.

Tak for de 9 år, hvor du har været med. Tak for din store interesse, dit store engagement og dit altid gode humør – det har ofte smittet af på os alle. Du har altid medvirket til en positiv stemning, når vi har været samlede, både i bestyrelsen og til vore møder.

Du er som regel kommet sammen med Lis, der også har bidraget, hvor der var brug for det.

Nu har i ikke længere pligter her, men vi håber alligevel af og til at se jer.

Igen tak og vore allerbedste ønsker for jer begge i tiden, der kommer.

På generalforsamlingen blev Ingrid Bergmann valgt til medlem af bestyrelsen.

Inge Jakobsen, Stubbekøbing blev valgt som ny suppleant.

Solvejg Mølbjerg

Beretning for 2019 fra Lokalhistorisk Arkiv.

ved Karin Suhr Rasmussen

Vi er fire personer, der arbejder på Arkivet: To frivillige med-arbejdere, Kate Andersen og Ingrid Nielsen, der kommer 5 timer om torsdagen, Tine Perlt, der har flexjob og arbejder 8 timer om ugen, som regel tirsdag og onsdag, og så mig.

Kate arbejdede i nogle år med omregistrering af arkivalier. Det er vi nu færdige med, så nu digitaliserer Kate billeder. Lige nu har vi digitaliseret 6.300 billeder, cirka 700 flere end sidste år. De kan alle ses på arkiv.dk. Dvs. næsten alle, for der er nogle regler om persondata, som vi selvfølgelig overholder. Portrætter, skolebilleder og lign. må ikke ligge på nettet i en database med billede og navn.

Hvis man kan se, vi har et billede, men ikke viser billedet, sender man lige en mail, og så sender vi billedet i en god opløsning.

Ingrid har også registreret billeder – skolebilleder, badmintonbilleder, dilettantbilleder m.m. Ingrid står også for at klippe relevante artikler i aviser og registrere dem.

Tine registrerer løbende større indleveringer, ligesom hun står for Facebook-opdateringer og hjemmesiden, hvor man også finder oplysninger om Lokalhistorisk Forening og foreningens program.

Jeg er på arkivet tirsdag, onsdag, torsdag og 1. lørdag i måneden. Og jeg modtager og registrerer løbende indleveringer, så vi ikke får bunker, laver udstillinger og Årsskrift. Og så er der en del administrativt, der også skal gøres.

Ud over det er vi en lille gruppe, der mødes en gang om måneden eller hver anden. Her snakker vi om, hvad der skal ske fremover, og om det, vi har fået indleveret siden sidst, får måske sted- og tidsfæstet nogle ting, samt sat navne på nogle billeder.

Alle disse gode og hjælpsomme mennesker er vigtige, for at arkivet fungerer så godt, som vi synes, det gør.

Vi har også lavet flere mindre udstillinger i det forløbne år. Ved generalforsamlingen sidste år havde vi stadig udstillingen om jødernes flugt oppe. I forbindelse med havnens dag i maj havde vi lavet en udstilling på havnen om færgefarten, og da færgen IDA en måned senere havde 60 års fødselsdag, udvidede vi udstillingen med historien om IDA og flyttede den op på Rådhuset. Der kom faktisk mange mennesker derop og så på det og fik kaffe.

Til Arkiverens dag i november var det fælles nordiske emne ”gemt eller glemt” og vi havde valgt at vise de billeder, vi har om den mekaniske udvikling i landbruget, så det ikke helt bliver glemt, hvor meget anderledes det er et drive landbrug i dag, end det var for 70 eller 100 år siden. Ud over billederne af arbejdet i marken med roer og høst, viste vi også vores arkivalier fra A.C.Rasmussens maskinfabrik, hvor man fremstillede landbrugsredskaber, og som i mange år var byens største arbejdsplads.

I december havde vi lovet at lave lidt her i salen med jule- og vinterbilleder. Vi havde bl.a. sat Aage Fiskers vinterbilleder fra 1996 op på opslagstavlen. Nogle af plancherne med billeder fra vinteren 1978/79 og af Stubbekøbing-banens problemer med vinteren i 1965/66 hænger ude i gangen endnu. Banen lukkede i marts 1966.

Vi fik 58 indleveringer i 2019. Nogle var et enkelt billede eller et skøde, andre var større samlinger.

Vi vil selvfølgelig altid helst have det originale dokument eller billede, men tager også gerne imod kopier, og en af de spændende ting, vi fik i 2019, er en kopi af Svend Hammerhøis dagbog fra 1903, hvor han opholdt sig i en måneds tid på en gård ved Halskov Vænge, hvor han dagligt malede motiver af skoven. Opholdet på Falster blev forlænget med en måned i Horbelev Præstegård hos pastor Munkebo. I sin dagbog beskriver han både sit ophold på gården og i præstegården. Den daglige rytme og gæster m.m.

En anden af Arkivets opgaver er at udgive Årsskriftet i samarbejde med Lokalthistorisk Forening. Det gjorde vi også i 2019, og en

af de historier, vi har fået flest reaktioner på, er naturligvis Eli Sørensens fortælling om livet på Generalens Lysthus.

Jeg håber, vi kan få lov til at bringe Svend Hammershøis dagbog næste år. Svend Hammershøi var bror til Vilhelm Hammershøi, der var gift med Ida Ilsted her fra Stubbekøbing, og det var naturligvis baggrunden for hans besøg her på egnen. Svend Hammershøi startede som maler, men blev senere keramikker hos Kähler, og er ophavsmanden til de riflede kähler-vaser, som mange af os har.

Som hovedregel er det muligt at se alt, hvad vi registrerer, på arkibas.dk. Det vil sige, at hvis det drejer sig om dokumenter, kan man se, hvad vi har, men ikke det enkelte dokument. Dem må man komme til arkivet for at se. Nu er det blevet muligt også at scanne dokumenter og lægge dem op. Det er ikke noget, vi er begyndt på endnu, men det kommer.

På kommunens stadsarkiv er man ved at få scannet de gamle byråds- og sogneprotokoller, så man kan læse dem på nettet. Nykøbing byrådsforhandlingsprotokoller fra 1869 til 1944 er færdige og kan læses på www.retrodigitalisering.dk

Jeg vil slutte med at sige tak for al den gode hjælp, arkivet får fra mange sider. Fra de frivillige medarbejdere, at der altid er positive svar, når vi spørger folk med lokalkendskab om hjælp med oplysninger, og for det gode samarbejde med de øvrige arkiver i kommunen, med Guldborgsund kommune, med Biblioteket og selvfølgelig med Lokalhistorisk Forening, som stadig finder interessante emner og nogen, der vil fortælle om dem.

Og tak til jer, der bakker op om det lokalhistoriske arbejde.

Bliv medlem af

LOKALHISTORISK FORENING STUBBEKØBING

Nærmere oplysninger fås hos:

Solvejg Mølbjerg	30 58 33 41
Kjeld Mikkelsen	21 77 77 11
Ingrid Hoffmann	20 98 55 18
Mogens Hansen	24 82 94 87
Ingrid Bergmann	28 44 53 08

Eller på Lokalhistorisk Arkiv, telf. 54 73 15 68
arkivleder Karin Suhr Rasmussen